
1286. састанак, 10. мај 2017.

4 Људска права

4.2 Европска комисија против расизма и нетолеранције (ЕКРИ) —

Коначни извештај о Србији усвојен 22. марта 2017. од стране ЕКРИ на 72. пленарном састанку (22-24. март 2017)

Напомена за заменике министара:

На свом 986. састанку (одржаном 7. фебруара 2007. године), заменици министара су одобрили следећу процедуру за праћење земаља од стране ЕКРИ:

- након усвајања извештаја у коначном облику, ЕКРИ их доставља владама предметних земаља посредством Комитета министара;
- влада земље може, уколико то жели, да унесе измене у прилоге из коначних извештај који садрже њена гледишта на састанку Комитета министара на којем се коначни извештај доставља влади;
- уколико се влада изричито противи објављивању извештаја ЕКРИ о њеној земљи, требало би да своје противљење изјави на састанку Комитета министара на којем се коначни извештај у влади;
- извештаји ЕКРИ о земљама објављују се одмах по достављању владама предметних земаља, осим у случају да се владе изричито противе објављивању извештаја.

Овај додаток садржи коначни извештај о Србији који је ЕКРИ усвојила на 72. пленарном састанку.

---

¹ Овај документ је означен као поверљив на дан објављивања; ознака поверљивости ће бити скинута недељу дана након његовог разматрања од стране заменика министара.

САДРЖАЈ

РЕЗИМЕ	4
НАЛАЗИ И ПРЕПОРУКЕ	7
I. Опште теме	7
1. Законодавство о забрани расизма и расне дискриминације	7
- Кривично право.....	7
- Грађанско и управно право.....	8
- Специјализовани национални органи	10
2. Govop мржње	11
- Подаци	11
- Расистички јавни дискурс	11
- Расизам у медијима и на интернету	13
- Екстремистичке групе и расизам у спорту.....	14
- Одговори на говор мржње	14
3. Расистичко и хомофобно/трансфобно насиље.....	19
- Подаци, степен и одговор на феномен.....	19
- Кривично гоњење злочина из мржње почињених током недавних ратова.....	20
4. Политике интеграције	21
- Подаци	21
- Роми	22
- Друге етничке, верске и језичке мањине и мигранти.....	25
II. Теме специфичне за Србију	26
1. Препоруке за предстојећи период четвртог циклуса	26
2. Политике за сузбијање дискриминације и нетолеранције према ЛГБТ особама	26
- Подаци	26
- Законодавство и политике	27
ПРЕПОРУКЕ ЗА ПРЕДСТОЈЕЋИ ПЕРИОД	28
СПИСАК ПРЕПОРУКА	29
Библиографија	31
ПРИЛОГ: Став Владе	37

Предговор

Европска комисија против расизма и нетолеранције (ЕКРИ), коју је основао Савет Европе, је независно тело за праћење поштовања људских права специјализовано за питања која се тичу расизма и нетолеранције. Чине је независни и непристрасни чланови који се именују на основу свог моралног ауторитета и признате стручности у борби против расизма, ксенофобије, антисемитизма и нетолеранције.

У оквиру својих статутарних активности, ЕКРИ обавља послове надзора над земљама, у оквиру којих анализира стање у свакој од држава чланица у погледу расизма и нетолеранције и даје сугестије и предлоге за превазилажење уочених проблема.

Приликом обављања надзора над земљама, ЕКРИ све државе чланице Савета Европе посматра равноправно. Активности се обављају у циклусима од 5 година, а сваке године обухватају по 9-10 земаља. Активности у оквиру прве рунде завршене су крајем 1998. године, друга рунда је завршена крајем 2002. године, трећа крајем 2007. године, а четврта почетком 2014. године. Рад на извештајима у оквиру пете рунде започет је у новембру 2012. године.

Методи рада који се користе приликом израде извештаја подразумевају документарне анализе, посету предметној земљи и затим поверљив дијалог са државним органима.

Извештаји ЕКРИ нису резултат истрага или исказа узетих као доказ. Они су анализе засноване на великој количини информација која се прикупља из најразличитијих извора. Документарне студије се заснивају на великом броју националних и међународних писаних извора. Посета на терену пружа могућност састанака с непосредно заинтересованим странама (како из владиног, тако и из невладиног сектора) ради прикупљања детаљних информација. Процес поверљивог дијалога с националним органима омогућава органима да изнесу коментаре на нацрт извештаја уколико сматрају да је потребно, како би се отклониле евентуалне чињеничне грешке у тексту извештаја. На крају дијалога, национални органи могу, уколико желе, да затраже да њихова гледишта буду приложена уз коначни извештај ЕКРИ.

Пета рунда извештаја о појединачним земљама фокусира се на четири теме које су заједничке за све државе чланице: (1) законодавна питања, (2) говор мржње, (3) насиље, (4) политике интеграције, као и низ тема које су специфичне за сваку од њих. У вези с тим, пратиће се и спровођење прелазних препорука из четвртог циклуса које нису спроведене или су делимично спроведене у току четвртог циклуса праћења.

У оквиру петог циклуса, поново се захтева приоритетно спровођење двеју конкретних препорука изабраних међу препорукама које су изнете у извештају. ЕКРИ ће спровести поступак прелазног праћења спровођења тих двеју препорука најкасније две године након објављивања овог извештаја.

Овај извештај сачинила је и за њега одговара ЕКРИ. Извештај обухвата стање закључно са 7. децембром 2016. године; дешавања након тог датума нису обухваћена следећом анализом и нису узета у обзир приликом утврђивања утврђених закључака и предлога.

РЕЗИМЕ

Од усвајања другог извештаја ЕКРИ о Србији 9. децембра 2010. године забележен је напредак у низу области.

Органи власти су побољшали заштиту од злочина из мржње усвајањем нове одредбе којом је прописано да се расистичка, хомофобна и трансфобна мотивација цени као отежавајућа околност. Кривични законик (КЗ) такође штити лица и организације које се залажу за равноправност, а Закон о забрани дискриминације изричито забрањује говор мржње. Повереници за заштиту равноправности (ПЗР) обезбеђено је додатно особље и одговарајући простор за рад.

Радио телевизија Србије се 2011. године извинила гледаоцима због улоге пропагандне машинерије коју је обављала деведесетих година прошлог века. Уставни суд је 2012. године забранио рад једне расистичке, хомофобне и трансфобне организације. Стратегија за борбу против дискриминације и Акциони план за њено спровођење садрже мере против говора мржње, а Скупштина је у поступку усвајања кодекса понашања којим се забрањује употреба говора мржње. Удружења новинара су усвојила Етички кодекс којим се забрањује говор мржње, а 2012. године формиран је Савет за штампу.

Одељење за високотехнолошки криминал све више усмерава пажњу на говор мржње на интернету, а у неколико полицијских јединица одређени су полицијски службеници као лица за контакт којима ЛГБТ особе могу да се обрате. На југу земље ангажован је значајан број полицајаца припадника албанске националне мањине. Током 2015. године ухапшено је осам особа у вези са злочинима у Сребреници, а 2016. године усвојена је Национална стратегија за процесуирање ратних злочина. Скупштина и председник Републике су се 2010, односно 2013. године извинили за масакре у Сребреници.

Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња из 2016. године обухвата кључна питања која се тичу интеграције и садржи одређене квантификоване циљеве и показатеље за мерење напретка. Велика већина Рома изложених ризику да постану лица без држављанства је уписана у матичне књиге и издате су им личне исправе. Утврђена је добра пракса за повећање броја ромске деце уписане у школу и за брзо интервенисање у случају изостанка са наставе. Органи власти мапирају инфраструктурне потребе у ромским насељима и усвојили су стратешке документе за унапређење животних услова Рома.

Стратегија за борбу против дискриминације предвиђа доношење законских прописа о регистрованом партнерству истополних парова и о промени имена и рода трансродних особа. Значајан број полицијских службеника и социјалних радника је обучен о питањима која се тичу ЛГБТ особа, а недавно је именована и министарка која се отворено изјашњава као геј особа.

ЕКРИ поздравља ова позитивна кретања. Међутим, упркос оствареном напретку, постоје одређена питања која изазивају забринутост.

Подстицање на мржњу против група које живе изван Србије није кажњиво на основу члана 317. КЗ, а ни учествовање у активностима расистичких група није увек кажњиво. Усвојени текст о порицању геноцида је сувише уско дефинисан. Органи јавне власти немају позитивну обавезу подстицања равноправности и не постоји закон о бесплатној правној помоћи. Повереница за заштиту равноправности нема овлашћење за покретање поступака по службеној дужности и за налагање достављања докумената.

ЕКРИ изражава велику забринутост због све чешћег говора мржње у јавном дискурсу у Србији, који се додатно подстиче медијским извештавањем. Политичари и медији користе запаљив, пежоративан и националистички језик и дошло је до значајног повећања регионалних тензија на простору бивше Југославије. Актуелни јавни дискурс подсећа на говор мржње који је коришћен пре скорашњих ратова у региону, а анкете указују на постојање велике социјалне дистанце међу

различитим сегментима становништва. Govor мржње се све чешће шири путем интернета, а ширењу мржње такође доприносе и фудбалски хулигани и њихове организације.

Систем (само)регулације медија не функционише како треба; Савет за штампу је сувише слаб, а оператори платформи друштвених медија не спречавају и не уклањају говор мржње. Бројна кршења закона се и не пријављују полицији, а полиција није увек отворена за притужбе, посебно када долазе од ЛГБТ особа и Рома. Примена законодавства о забрани говора мржње и насилних злочина из мржње је неефикасна и не предузимају се одлучне радње против активности расистичких, хомофобних и трансфобних хулиганских група.

Висок ниво хомофобног и трансфобног насиља се редовно испољава приликом ЛГБТ парада поноса. Насиље над Ромима је сталан проблем, а процесуирање и осуђивање оптужених за геноцид и ратне злочине споро напредује. Лица на високим положајима се не процесуирају и многи ужасни ратни злочини пролазе некажњено. Због некажњивости која на тај начин настаје, припадници различитих заједница живе у страху од новог таласа злочина из мржње.

Различите стратегије и акциони планови за Роме се у бројним областима не спроводе. Само 6% ромске деце је уписано у предшколске установе, само 46% их заврши обавезну осмогодишњу основну школу, а само 13% средњу школу. Број девојчица ромске националности које похађају и заврше средњу школу је упола мањи од броја дечака. Подаци о Ромима који живе у ромским насељима, а посебно расељеним лицима с Косова², су још гори. Напори да се побољшају тешки услови смештаја многих Рома су недовољни и 72% свих ромских насеља је још увек неформално. У битним деловима јавних служби није запослено ниједно лице ромске националности; припадници других мањина су такође изузетно слабо заступљени. Чини се да је незапосленост посебно висока у неким подручјима у којима живе претежно припадници мањина.

ЛГБТ особе се суочавају с високим степеном предрасуда и свакодневно брину за своју безбедност. Значајан проценат дискриминације врше државни службеници, а државни функционери не промовишу увек разумевање и толеранцију према ЛГБТ особама.

ЕКРИ у овом извештају захтева од органа власти да предузму радње у низу области; у том смислу, изнет је низ препорука, укључујући и следеће.

Србија треба да усклади своје кривично, грађанско и управно право са Препоруком ЕКРИ о генералној политици бр. 7 и да Повереници за заштиту равноправности да овлашћење за покретање поступка по службеној дужности у случајевима дискриминације.

Требало би да Скупштина и Влада усвоје кодекс понашања који забрањују говор мржње. Такође, органи власти би требало да покрену обуку за новинаре, да сачине стратегију за борбу против говора мржње на интернету и да ојачају (само)регулацију медија у циљу спречавања говора мржње. Полиција и тужилаштво треба да одреде особе за контакт са угроженим групама, да их обуче и да успоставе редован дијалог с тим групама. Потребно је унапредити евидентирање, истрагу и кажњавање говора мржње и насилних злочина из мржње и забранити расистичке, хомофобне и трансфобне хулиганске групе. Органи власти би морали ефикасно да спроводе Стратегију за процесуирање ратних злочина и да јавно признају да масакри у Сребреници представљају геноцид.

Органи власти би морали јасно да поделе одговорности и да издвоје финансијска средства и људске ресурсе за спровођење Стратегије за социјално укључивање Рома и Ромкиња. Потребно је одмах повећати број деце уписане у предшколске установе и школе, као и број деце која заврше образовање, а посебан нагласак треба ставити на унапређење услова смештаја за Роме и запошљавање одговарајућег броја припадника мањина на радна места у државној служби.* Осим

² Сва упућивања на Косово у овом тексту, било да се односе на територију, институције или становништво, тумаче се у пуној сагласности с резолуцијом Савета безбедности Уједињених нација 1244 и не прејудуцирају статус Косова.

* Ова препорука ће бити предмет праћења у прелазном периоду од стране ЕКРИ најкасније две године након објављивања овог извештаја.

тога, потребно је да органи власти припреме показатеље интеграције и интензивирају прикупљање података о равноправности.

Органи власти би морали да уведу регистрована партнерства за истополне парове, уреде промену имена и рода трансродних особа, створе безбедно окружење за ЛГБТ особе и подстичу културу толеранције према њима.

НАЛАЗИ И ПРЕПОРУКЕ

I. Опште теме

1. Законодавство о забрани расизма и расне дискриминације³

- Кривично право

1. Оцена кривичног права Србије показује да неколико суштинских елемената Препоруке ЕКРИ о генералној политици (ПГП) бр. 7 о националном законодавству за борбу против расизма и расне дискриминације још увек нису уведени у српско право. У члану 317. став 1. Кривичног законика Србије (КЗ) је као кривично дело означено подстицање националне, расне или верске мржње или нетрпељивости међу народима или етничким заједницама које живе у Србији. То не задовољава захтеве садржане у ставу 18, тачка а) ПГП бр. 7 у више аспеката: не помиње се подстицање на насиље⁴, а изостављени су и боја коже, језик, држављанство, национално порекло, сексуална оријентација и родни идентитет као основ за мржњу или нетрпељивост.⁵ Осим тога, упркос чињеници да би требало да буде кажњиво и подстицање на мржњу према појединцима и групама који живе изван Србије, ова одредба штити само од подстицања на мржњу међу „народима или етничким заједницама које живе у Србији.“ Подстицање дискриминације је кажњиво у складу са чланом 387. став 3. КЗ, у којем се такође не наводе сви забрањени разлози наведени у ставу ПГП бр. 7.

2. За расистичке, хомофобне и трансфобне увреде лице може да буде кажњено у складу са чланом 170. КЗ, а у вези са чланом 54а КЗ, према којем се мржња због припадности раси и вероисповести, националне или етничке припадности, сексуалне оријентације или родног идентитета другог лица цени као отежавајућа околност код обичног кривичног дела (став 21. ПГП бр. 7). Члан 174. КЗ о повреду угледа лица због расне, верске, националне или друге припадности може да се тумачи на начин да обухвата и расистичку повреду угледа (став 18., тачка б) ПГП бр. 7). У складу са чланом 387. став 5. КЗ, кажњиве су јавне претње лицу или групи лица због припадности одређеној раси, боји коже, вери, националности, етничком пореклу или због неког другог личног својства. У члановима 174. и 387. став 5. КЗ наведене су отворене листе забрањених основа, али у члану 54а КЗ нису наведени као основ боја коже, језик и држављанство.

3. Члан 387. став 3. КЗ забрањује ширење идеја о супериорности једне расе над другом. То није у потпуности у складу са ставом 18. тачка д) ПГП бр. 7, према којем треба такође прописати као кривично дело и изражавање идеологије која омаловажава или износи клевете о групи лица на побројаним основима. ЕКРИ поздравља чињеницу да су органи власти у Србији предузели мере како би кривично право ускладили са ставом 18. тачка е) ПГП бр. 7, чланом 6. Допунског протокола уз Конвенцију о кибернетичком криминалу и чланом 1. став 1. тачка ц) Оквирне одлуке ЕУ 2008/913/ПУП. Међутим, ЕКРИ изражава жаљење због чињенице да је порицање геноцида или ратних злочина кажњиво само ако су те радње признате као геноцид или ратни злочини од стране домаћих судова или Међународног кривичног суда, што значи да нови текст искључује све одлуке Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију и Међународног суда правде.

³ У складу с Препоруком о генералној политици (ПГП) ЕКРИ бр. 7, под расизмом се подразумева уверење да разлози као што је „раса“, боја коже, језик, вероисповест, националност или национално или етничко порекло оправдавају презир према лицу или групи лица или идеја о супериорности одређеног лица или групе лице. У складу с ПГП бр. 7, под расном дискриминацијом подразумева се сваки различит третман на основу разлога као што је „раса“, боја коже, језик, вероисповест, националност или национално или етничко порекло за које не постоји објективно и разумно оправдање.

⁴ Ово није исправљено чланом 387. став 4. или чланом 344а став 2. КЗ. У члану 387. став 4. КЗ је као кривично дело прописано само ширење текстова, слика или сваког другог представљања идеја или теорија које заговарају или подстрекавају насиље, али не и друге видове подстрекавања на насиље, пре свега вербалне.

Услов за примену члана 344а став 2. КЗ јесте да је дошло до стварног насиља, док подстрекивање насиља није означено као последица кривичног дела. У складу са члановима 34. став 2. и 121. КЗ, кажњиво је подстрекивање лица или групе на извршење насилног дела, али њима нису обухваћени општи позиви на насиље према националним мањинама и другим угроженим групама, како је препоручено у ставу 18. тачка а) ПГП бр. 7. Види такође и члан 1. став 1. тачку а) Оквирне одлуке Савета ЕУ 2008/913/ПУП.

⁵ Међутим, статистички подаци изнети у ставу 18. указују на то да су неки од ових основа обухваћени у пракси.

4. У члану 387. став 4. КЗ прописано је као кривично дело ширење текстова, слика или сваког другог представљања идеја или теорија које заговарају или подстрекавају мржњу, дискриминацију или насиље против било ког лица или групе лица заснованих на раси, боји коже, верској припадности, националности, етничком пореклу или неком другом личном својству. Ово није у потпуности у складу са ставом 18. тачка ф) ППП бр. 7, због тога што не обухвата припремне радње израде или чувања таквог материјала, а и због тога што се помиње само подстрекивање мржње, али не и друга дела наведена у ставу 18. тачке а) до е) ППП бр. 7. Члан 346. КЗ о удруживању ради извршења кривичног дела и члан 345. КЗ о договору за извршење кривичног дела нису у потпуности у складу са ставом 18. тачка г) ППП бр. 7, према којем треба да буде кажњиво оснивање или предвођење групе која заговара насиље, као и пружање подршке таквој групи или учествовање у њеним активностима.

5. Чланови 128. став 1, 128. став 2. и 387. став 1. КЗ су у складу са ставом 18. тачка х) ППП бр. 7 о инкриминисању расне дискриминације у вршењу јавне функције или обављању занимања. ЕКРИ са задовољством констатује да члан 387. став 2. КЗ штити чак и организације које се залажу за равноправност. Геноцид је кажњив на основу члана 370. КЗ (став 19. ППП бр. 7). Подстрекивање (члан 387. став 3. КЗ), помагање (члан 35. КЗ) или покушај (члан 30. КЗ) извршења кривичног дела су кажњиви, у складу с препоруком из става 20. ППП бр. 7. ЕКРИ посебно поздравља чињеницу да су органи власти 2012. године у КЗ унели нови члан 54а, према којем суд цени расистичку мотивацију као отежавајућу околност. ЕКРИ је у више наврата указивала да је таква одредба од суштинског значаја за снажну заштиту угрожених група од злочина из мржње.

6. Сагласно ставу 22. ППП бр. 7, правна лица могу да одговарају за извршење кривичних дела на основу члана 12. КЗ и чланова 2. и 6. Закона о одговорности правних лица за кривична дела. Санкције предвиђене наведеним одредбама могу се сматрати делотворним, сразмерним извршеном делу и одвраћајућим. Члановима 48. до 53. КЗ предвиђене су новчане казне и алтернативне санкције, као што је друштвено користан рад и забрана управљања моторним возилом (став 23. ППП бр. 7).

ЕКРИ препоручује да органи власти Србије ускладе своје кривично право с Препоруком ЕКРИ о генералној политици бр. 7; конкретно, потребно је да: (i) у све кривичне законе укључе одредбе о борби против расизма и нетолеранције на основу боје коже, језика, националности, етничког порекла, сексуалне оријентације и родног идентитета, (ii) инкриминишу подстрекивање на насиље, (iii) инкриминишу подстрекивање на мржњу, дискриминацију и насиље над лицима или групама лица која живе изван Србије, (iv) инкриминишу свако порицање, тривијализација, оправдавање или одобравање злочина геноцида, злочина против човечности или ратних злочина и (v) инкриминишу формирање или предвођење групе која подстиче расизам, пружање подршке таквој групи или учествовање у њеним активностима.

- Грађанско и управно право

7. ЕКРИ је у свом претходном извештају (ст. 22. и 25) навела да је Закон о забрани дискриминације Републике Србије (ЗЗД) уопштено у сагласности са ППП бр. 7.⁶ У наредним ставовима ЕКРИ ће се бавити првенствено недостацима који још увек постоје.

8. Дефиниција посредне дискриминације у члану 7. ЗЗД није у складу с европским стандардима, као што су ст. 1. тачка ц) и 4. ППП бр. 7, јер начин на који је формулисала указује на то да се примењује само у случају стварног довођења у неповољнији положај,⁷ а требало би да постоји и могућност оспоравања одредаба које су наизглед неутралне пре стварног наступања

⁶ У вези са усклађеношћу са стандардима ЕУ о забрани дискриминације, види ЕУ ЕК 2015: 56

⁷ У складу са чланом 8. ЗЗД, посредна дискриминација постоји ако се лице или група лица [...] ставља у неповољнији положај [...].

неповољног положаја.⁸ Осим тога, чини се да се, у складу са ЗЗД, налагање дискриминације⁹ и изражавање намере дискриминисања не сматрају видовима дискриминације, како је препоручено у ставу ППП бр. 7. Са друге стране, ЕКРИ поздравља чињеницу да члан 11. ЗЗД изричито забрањује говор мржње као вид дискриминације.¹⁰ Такође позитивно оцењује и план органа власти да се измени и допуни одредба о посредној дискриминацији.

9. Општа забрана дискриминације прописана чл. 1. став 1, 4. став 2. и 8. ЗЗД се, на основу начина на који је формулисана, односи на сва лица у јавном и приватном сектору, и то у свим областима (став 7. ППП бр. 7).¹¹ ЕКРИ са задовољством констатује да Повереница за заштиту равноправности (ПЗР) припрема измене и допуне којима ће се сузити обухват преосталих изузетака.¹² Истовремено, ЕКРИ истиче да је упозната да је у току расправа о томе да ли се ова општа забрана односи и на области као што су становање или социјална заштита.¹³ Стога позива органе власти да приликом измена и допуна ЗЗД појасне широко подручје примене општих забрана, као и обухват изузетака.

10. Чланом 81. Устава прописано је да Србија у области образовања, културе и информисања подстиче дух толеранције и међукултурног дијалога и предузима ефикасне мере за унапређење узајамног поштовања, разумевања и сарадње међу свим људима који живе на њеној територији. Ово није у потпуности у сагласности са ставом 8. ППП бр. 7, који захтева да се свим органима јавне власти изричито пропише позитивна обавеза подстицања равноправности и спречавања дискриминације приликом обављања њихових функција. ЕКРИ сматра да би ову општу позитивну обавезу требало унети у ЗЗД или у Устав.¹⁴

11. Према информацијама које је добила ЕКРИ, органи јавне власти немају обавезу да обезбеде да лица којима додељују уговоре, зајмове, бесповратну новчану помоћ или друге бенефиције поштују и позитивно промовишу политику недискриминације (став 9. ППП бр. 7). У складу са ставом 10. ППП бр. 7, законом такође треба свим жртвама дискриминације обезбедити и доступност судских и/или управних поступака, укључујући и поступке мирења. ЕКРИ запажа да је жртвама дискриминације приступ правди значајно отежан услед непостојања закона о бесплатној правној помоћи.¹⁵ Са задовољством констатује да је нацрт закона о бесплатној правној помоћи у разматрању и позива органе власти да у најкраћем року обаве поступак доношења закона.

12. У складу са чланом 20. став 2. Закона о раду Републике Србије, дискриминишуће одредбе садржане у уговорима о раду сматрају се ништавнима. ЕКРИ нема информација о постојању сличног правила које се примењује на колективне уговоре о раду. Такође нису достављене ни информације из којих би се видело да ће у законима Републике Србије у областима осим радног права бити прописана ништавост дискриминаторских одредаба индивидуалних или колективних уговора или споразума и других прописа (став 14. ППП бр. 7).¹⁶

13. У складу са чланом 55. став 4 Устава, Уставни суд може забранити удружење чије је деловање усмерено на насилно рушење уставног поретка, кршење зајемчених људских или

⁸ Европска мрежа права за заштиту равноправности (EELN) 2015: 8; ЕУ ЕК 2015: 56.

⁹ EELN 2015: 11.

¹⁰ Међутим, ова одредба би могла да се појасни навођењем да друга половина члана 11. ЗЗД садржи конкретне примере забрањеног говора мржње, cf. EELN 2015: 8.

¹¹ EELN 2015: 47 и даље.

¹² ПЗР 2016а: 259. Овај рад треба да укључује ограничења у области становања.

¹³ EELN 2015: 11, 56 и 58; Други извештај ЕКРИ о Србији, ст. 22 и 25; Саветодавни комитет СЕ за Оквирну конвенцију за заштиту националних мањина (АС FCNM) 2014: 16.

¹⁴ Види и сличну препоруку бр. 5 садржану у Годишњем извештају ПЗР за 2015. годину, ПЗР 5а: 258.

¹⁵ У вези с тим, види и став 26. ППП бр. 7 и с њим повезану препоруку бр. 10 у Годишњем извештају ПЗР за 2015. годину, ПЗР 2015а: 258.

¹⁶ У EELN 2015: 89 наводи се да у Србији не постоје механизми којима би се обезбедило да уговори, колективни уговори, унутрашњи акти привредних друштава и правила која уређују самостална занимања, професије, удружења запослених и удружења послодаваца нису у несагласности с начелом равноправног третмана.

мањинских права или изазивање расне, националне или верске мржње (став 17. ППП бр. 7). Деловање таквих организација забрањено је и чланом 10. ЗЗД. Уставни суд такође може да забрани рад политичкој странци чије деловање је усмерено на те циљеве или која врши те забрањене радње (чланови 37. и 4. Закона о политичким странкама). Међутим, ЕКРИ није упозната с постојањем било какве додатне обавезе спречавања финансирања таквих расистичких организација из јавних извора (став 16. ППП бр. 7).

14. ЕКРИ препоручује да органи власти у Србији своје законодавство о забрани дискриминације у потпуности ускладе са Препоруком ЕКРИ о генералној политици бр. 7; конкретно, потребно је: (i) обезбедити могућност подношења тужбе у случајевима посредне дискриминације и пре стварног довођења лица у неповољнији положај, (ii) појаснити обухват опште забране дискриминације прописане Законом о забрани дискриминације Републике Србије, (iii) увести законску одредбу којом ће се свим органима јавне власти прописати позитивна обавеза подстицања равноправности и спречавања дискриминације у обављању њихових дужности, (iv) усвојити законодавство о бесплатној правној помоћи, укључујући и право на бесплатно заступање од стране адвоката, (v) прописати да се све дискриминаторске одредбе садржане у индивидуалним или колективним уговорима, споразумима или другим прописима морају изменити или ће се сматрати ништавнима и (vi) прописати обавезу да се спречи финансирање из јавних средстава свих организација, укључујући и политичке странке, које подстичу расизам.

- Специјализовани национални органи¹⁷

15. Као што је наведено у претходном извештају ЕКРИ о Србији, рад Поверенице за заштиту равноправности (ПЗР) темељи се на чврстом законском основу. Она своје послове обавља са високим степеном независности и има већину функција и одговорности које су наведене у начелу бр. 3 ППП бр. 2 ЕКРИ о специјализованим телима за борбу против расизма и нетолеранције на националном нивоу, као и у ст. 24. и 52. ППП бр. 7. Међутим, ПЗР и дље нема овлашћење за покретање поступка по службеној дужности у случајевима дискриминације. Иако је чланом 37. ЗЗД изричито прописано да ПЗР може да врши увид у поднете доказе и узима изјаве од подносиоца притужбе, закон јој нажалост не даје овлашћење да наложи достављање докумената и других елемената, нити да исте одузме (ст. 24. и 52. ППП бр. 7).

16. ЕКРИ препоручује да органи власти Републике Србије дају Повереници за заштиту равноправности овлашћење за покретање поступака по службеној дужности и овлашћење да наложи достављање докумената и других елемената и да исте одузме.

17. ЕКРИ је у свом претходном извештају навела да постоји потреба за повећањем независности Заштитника грађана (омбудсмана), који је надлежан за поступање у случају дискриминације од стране органа јавне власти. Комесар за људска права Савета Европе је 2015. године изразио озбиљну забринутост због навода да одређени политичари и одређени медији у Србији покушавају да доведу у питање независност и моралну подобност омбудсмана. Такође се осврнуо и на наводе да је Министар одбране спречио омбудсмана и његове саветнике да заврше поступак контроле у Војнобезбедносној агенцији, који је вршен у оквиру надлежности омбудсмана.¹⁸ Током посете Србији, ЕКРИ је добила информације које указују на то да ова питања нису решена.¹⁹ Подсећајући обе стране на начело бр. 7 у својој ППП бр. 2, ЕКРИ сматра да би органи власти и носиоци јавних функција морали да усмере пажњу на суштину извештаја омбудсмана и да избегавају угрожавање независности те институције.

¹⁷ Независни органи којима су изричито поверене надлежности борбе против расизма, ксенофобије, антисемитизма, нетолеранције и дискриминације на основу разлога као што је етничко порекло, боја коже, држављанство, вероисповест и језик (расне дискриминације) на националном нивоу.

¹⁸ CommDH 2015b.

¹⁹ Види нпр. Balkan Insight 2016a и ц: Информер 2016. и НУНС 2016a.

2. **Говор мржње**²⁰

- **Подаци**

18. У Србији не постоје свеобухватни статистички подаци о говору мржње. Према Стратегији за борбу против дискриминације из 2013. године, подаци доступни из различитих извора показују да су међуетнички инциденти који садрже елементе говора мржње још увек релативно чести, иако су се последњих година проредили.²¹ Према статистичким подацима тужилаштва, између 1. јануара 2011. године и 30. маја 2016. године поднете су кривичне пријаве због говора мржње против 216 лица. Од тога је 211 поднето на основу члана 317. КЗ, три на основу члана 387. КЗ и две на основу члана 174. КЗ. У 207 случајева говор мржње се односио на национално или етничко порекло жртве, у пет случајева на њену вероисповест²², у једном случају на држављанство и у једном на сексуалну оријентацију. Већина кривичних дела је почињена против Рома и лезбејки, гејева, бисексуалних или трансродних (ЛГБТ) особа. Оптужено је 106 лица, а 41 лице је осуђено. Поднето је 138 пријава због расног (20) и хомофобног, односно трансфобног (118) сајбер криминала.²³ Исход ових случајева су осуђујуће пресуде против 20 лица на основу члана 138. КЗ, против три лица на основу члана 317. КЗ и против једног лица на основу члана 387. КЗ. Статистички подаци полиције, које је Канцеларија за демократске институције и људска права ОЕБС-а објавила за период закључно са 2015. годином, садрже незнатно више бројке.²⁴ Савет за штампу је у 2015. години установио 20 кршења одредаба Етичког кодекса о дискриминацији и говору мржње.²⁵ ПЗР не води одвојене статистичке податке о говору мржње, али је обавестила ЕКРИ да је издала 35 упозорења поводом говора мржње у медијима у 2015. години.

19. Анкета коју је ПЗР спровела 2012. и 2013. године показала је да постоји знатна социјална дистанца према припадницима већег броја угрожених група. Међу испитаницима, 80% не би волело да има ЛГБТ особу у породици, 57% исто наводи за особе албанског порекла, 53% за роме, 45% за тражиоце азила, 41% за особе хрватског порекла и 40,9% за особе бошњачког порекла. Од малог броја анкетираних припадника националних мањина, две трећине Бошњака и једна трећина Рома је навело да не би ступили у брак са припадником српске ПГПулације.²⁶

- **Расистички јавни дискурс**

20. ЕКРИ је дубоко забринута због даљег пораста говора мржње у јавном дискурсу у Србији, којем додатно доприноси велики медијски простор који му се придаје. Комесар за људска права Савета Европе је 2015. године приметио да је постала уобичајена пракса да високи државни функционери вербално нападају новинаре и називају их „издајницима“ и „страним плаћеницима“ који раде против српских интереса.²⁷ Таквим нападима често следи краћи или дужи период блаћења у већем броју медија.²⁸ Ова врста „лова на вештице“ такође је усмерена и на политичке противнике и активисте за људска права који раде на расветљавању ратних злочина.²⁹ Једна таква кампања је у

²⁰ Овај одељак се бави расистичким и хомофобним/трансфобним говором. За дефиницију појма „говор мржње“, виси став 6. преамбуле Препоруке ЕКРИ о генералној политици бр. 15 која се односи на борбу против говора мржње, као и Препоруку бр. R (37) 20 Комитета министара државама чланицама у вези с говором мржње, која је усвојена 30. октобра 1997. године.

²¹ Влада 2013: 21.

²² 22 пријављена случаја говора мржње који се односе на национално или етничко порекло такође се односе и на вероисповест. Од укупно 27 случајева говора мржње по овом основу, 12 је било усмерено на муслимане, 7 на католике, 5 на Јеховине сведоке и 3 на Јевреје.

²³ Кривична дела против ЛГБТ особа пријављена су на основу члана 138. КЗ о угрожавању безбедности других лица.

²⁴ Канцеларија за људска и мањинска права Републике Србије, 2016; ОЕБС, КДИЉП 2016.

²⁵ Заштитник грађана 2016а: 6. 11 случајева се односило на медије који нису прихватили пуну надлежност Савета.

²⁶ Центар за слободне изборе и демократију (ЦеСИД) 2012: 7 и даље; ПЗР 2015: 20 и даље. Чини се да последњи резултати нису репрезентативни.

²⁷ CommDH 2015а : став 145; Заштитник грађана 2015: 129.

²⁸ Заштитник грађана 2015: 11 и 2016: 7 са конкретним примером.

²⁹ Balkan Insight 2016b.

септембру 2016. године довела до десетина претњи смрћу упућених двојици новинара путем интернета због њиховог наводног етничког порекла.³⁰

21. Поред тога, бројни саговорници су упознали ЕКРИ да је последњих месеци дошло до значајног пораста регионалних тензија на простору бивше Југославије.³¹ Према наводима посматрача, националистичка реторика и масовно коришћење израза као што су страни плаћеници, издајници, агенти страних служби, шпијуни и „Шиптари“³² у актуелном јавном дискурсу подсећају на говор мржње који је био актуелан пред скорашње ратове у региону.³³ У вези с тим, публикацијама с националистичким, па чак и расистичким садржајем се придаје велика пажња.³⁴ Бележи се велико јачање подршке идеолозима Другог светског рата, профашистичким групама и лицима оптуженим или осуђеним за геноцид и ране ратне злочине, који се јавности представљају у позитивном светлу. Исламофобија је у порасту. Испитаници у анкети која је цитирана у ставу 19. сматрају да су главни извори ове врсте нетолеранције и дискриминације политичке странке, Влада, Скупштина, медији и правосуђе. Влада се истовремено доживљава и као институција која је најзаслужнија за пораст дискриминације и као кључна институција за решавање овог проблема.³⁵

22. Блатантни примери говора мржње су изјаве тадашњег премијера Ивице Дачића два дана пре Параде поноса 2013. године.³⁶ Након тога, после одлуке ПЗР, Дачић је одржао састанак са представницима организације која је поднела притужбу ПЗР-у, који су га упознали с положајем ЛГБТ особа у Србији.³⁷ Марта 2014. године, Радомир Почуча, тадашњи портпарол антитерористичке јединице Министарства унутрашњих послова (МУП), отворено је позвао навијачке хулигане да насилјем саботирају догађај који је организовала НВО „Жене у црном“ на петнаесту годишњицу злочина почињених над албанским цивилима на Косову. На његов позив је одговорено претећим скупом испред просторија ове НВО. Када је позван пред Високи суд у Београду, Почуча је медијима рекао да је на фронту у Украјини.³⁸ Што се тиче понижавајућих изјава председника месне заједнице Сирча о Ромима од 17. јула 2014. године³⁹, и ПЗР и Врховни суд у Београду су закључили да представљају озбиљан вид дискриминације и да председник месне заједнице Сирча мора да се суздржи од давања сличних изјава и да мора о свом трошку да објави пресуду и извињење у дневним новинама које се дистрибуирају у целој земљи.⁴⁰

23. Као позитиван помак, ЕКРИ са задовољством констатује да високи функционери редовно позивају на толеранцију, посебно према ЛГБТИ особама, и да готово нема јавног говора мржње

---

³⁰ Представник ОЕБС-а за слободу медија 2016; Nuns Press 2016b. Овакав притисак код новинара често доводи до самоцензуре (види став 26. доле).

³¹ Види нпр. Financial Times 2016, BBC 2016, Balkan Insight 2016c. Будући да је овај извештај намењен органима Србије, у средишту пажње је говор мржње који долази из Србије.

³² ПЗР 2015: 98. „Шиптар“ је погрдан назив за Албанце.

³³ Види на пример Balkan Insight 2016c; Nuns Press 2016c.

³⁴ У овом контексту је више пута помињан Меморандум Српске академије наука и уметности из 1986. године. За темељну анализу корена говора мржње против ЛГБТ особа види Стакић 2011.

³⁵ CeSID 2012: 35 и Албански институт за међународне студије 2013: 59 и даље.

³⁶ Господин Дачић је изјавио: „Не треба улазити у другу крајност и додворавати се њима [...] Равноправни су са осталим грађанима, али немој да ми причате да то нормално, кад није. Ако је то нормално, зашто смо онда изузеци? Немам ја никакву мржњу према њима, само не могу да прихватим да је то нормално зато што није природно“.

³⁷ ПЗР 2015: 120.

³⁸ ОЦД Коалиција за праћење испуњавања обавеза ОЕБС 2015: 94; YUCOM 2016. Укупно, притужбе су поднете против 12 лица због кривичних дела почињених над овом НВО.

³⁹ „Сирча преживљава јако тешке тренутке. Ни земљотрес, ни поплаве нису Сирчу толико деградирале као ово насељавање косовских Рома. Ми нисмо расисти, али једноставно са њима не можемо живети заједно јер нам се нарушава мир. [...] Ми са њима не можемо да се мешамо.“

⁴⁰ ПЗР 2016: 180; EELN 2015: 97.

према избеглицама у Србији.⁴¹ У току посете на терену јужној српској општини Прешеву, делегација ЕКРИ је такође учила позитивне напоре нове, младе генерације политичара на развоју бољих међуетничких односа.

- Расизам у медијима и на интернету

24. Радио телевизија Србије (РТС) се 2011. године извинила гледаоцима широм бивше Југославије због тога што је служила као пропагандна машинерија Слободана Милошевића током деведесетих година прошлог века.⁴²

25. Међутим, медији и даље преносе говор мржње политичара и других јавних личности, чиме се његов ефекат повећава. Запаљиви говор који се користи у медијима додатно доприноси повећању тензија између етничких група у земљи и региону.⁴³ Што се тиче референдума одржаног у суседној Републици Српској у септембру 2016⁴⁴, представник ОЕБС-а за слободу медија је навео да су медији како у Босни и Херцеговини, тако и у Србији објавили низ чланака о претњи од новог оружаног сукоба у Босни и Херцеговини и око ње и апеловао на све интересне групе да избегавају коришћење језика који би додатно заоштрио ситуацију.⁴⁵

26. Према наводима аналитичара, многи медији се боре да комерцијално преживе након недавне приватизације, што доводи до све веће „таблоидизације“ штампаних медија и све већег броја ријалити програма на телевизији.⁴⁶ Оба тренда доприносе ширењу запаљивог говора и говора мржње. У недавно спроведеном истраживању, 54% новинара је навело непрофесионално извештавање и недостатак одговарајућег образовања као највеће проблеме са којима се ова професија суочава. Такође, 28% је изразило забринутост због претњи и уцењивања, 41% се повремено суочило са цензуром, а 49% је одговорило да су они или њихове колеге повремено практиковали самоцензуру.⁴⁷

27. Медији често откривају етничко порекло или вероисповест лица осумњичених за кривична дела. ПЗР је 2015. године забележио 69 случајева у којима је откривање етничког порекла или друге личне карактеристике осумњичених криминалаца довело до подношења притужби у области слободе информација и медија.⁴⁸ Са друге стране, позитиван помак представља чињеница да је недавно одржана Парада поноса 2016. била боље покривена у медијима него претходних година, мада је у извештајима нагласак стављан на трошкове јаке полицијске заштите за овај догађај, као да се инсинуира да су ЛГБТ особе одговорне за то.

28. Говор мржње се све више шири путем интернета. Бројни саговорници су упознали ЕКРИ да се говор мржње усмерен на угрожене групе све више користи на форумима на интернету и на друштвеним медијима. На пример, Одељење за високотехнолошки криминал МУП-а је открило да је 30 лица претило организаторима Параде поноса 2015. године и објављивало говор мржње на друштвеним медијима. Антисемитски и исламофобни постови су такође чести.⁴⁹ У многим случајевима говор мржње ове врсте може да се објави анонимно, што отежава кривичну истрагу.

⁴¹ Међутим, посматрачи страхују да оваква ситуација може да се промени, с обзиром на то да много избеглица више не може само да прође кроз земљу и да ће због тога можда бити принуђени да траже азил у Србији у већем броју. У овом контексту, види став 19.

⁴² The Guardian 2011.

⁴³ Види на пример Заштитник грађана 2016: 186; Албански институт за међународне студије 2013: 58.

⁴⁴ Република Српска је један од два административна ентитета који чине Босну и Херцеговину.

⁴⁵ Представник ОЕБС-а за слободу медија 2016.

⁴⁶ Numan-Metcalf K. et al. 2015 : 8 и даље.

⁴⁷ Заштитник грађана 2015: 10.

⁴⁸ ПЗР 2016: 276. 21 од ових случајева се односио на сексуалну оријентацију, 17 на родни идентитет, а 11 на држављанство или етничко порекло.

⁴⁹ Београдски центар за људска права 2016: 58 и 326; Фондација за политичка, економска и социјална истраживања (SETA) 2015: 457 и даље.

Према недавно извршеном испитивању дигиталног насиља, две трећине свих ученика средњих школа је барем једном било изложено дигиталном насиљу, укључујући и говор мржње. Студија је такође указала да постоји јака веза између дигиталног и „традиционалног“ насиља.⁵⁰

- **Екстремистичке групе и расизам у спорту**

29. Према наводима органа власти, Уставни суд је претходних година забранио две екстремистичке и расистичке групе. Међутим, чини се да је једна од њих, „Образ“, још увек активна; ова организација је покушала да организује демонстрације против Параде поноса ЛГБТ 2016.⁵¹ Други екстремистички покрети засновани на идеологијама које негирају једнакост и поштовање разноликости у последње време јачају.⁵²

30. ЕКРИ је посебно забринута због активности фудбалских навијачких група, које су умешане у незаконите и криминалне активности.⁵³ Према наводима посматрача, постоје јаке везе између насилничких навијачких група и екстремних десничарских организација које имају везе са националистичким политичарима и организованим криминалом.⁵⁴ ЕКРИ је обавештена да је неколико стотина навијача фудбалског клуба Црвена звезда Београд отпутовало у Нови Пазар, град чији становници су претежно бошњачке националности, на утакмице 27. марта и 28. августа 2016. године. За време обе утакмице, навијачи Црвене звезде из Београда су певали песме, укључујући и „О, Пазар, нови Вуковар, о Сјеница, нова Сребреница“ и „Убиј, закољи, да Пазарац не постоји!“ и носили су заставе, симболе и слике лица и група оптужених за „етничко чишћење“ у току Другог светског рата. Навијаче су пратили полицајци, који су одлучили да не реагују на ово расистичко понашање, без обзира на његова кривична обележја. ЕКРИ је такође добила извештаје о говору мржње фудбалских навијача упућеном Ромима. Поред тога, било је извештаја да су притисак и претње екстремистичких фудбалских навијача били главни разлог отказивања Параде поноса ЛГБТ 2011.⁵⁵ Српски хулигани су такође стално певали „Нож, жица, Сребреница“, песму која велича геноцид у Сребреници.⁵⁶ Неопходни одговори на ове активности су обрађени у ставу 54. и даље овог извештаја.

- **Одговори на говор мржње**

31. ЕКРИ сматра да је потребна одлучна акција за борбу против уоченог повећања говора мржње. Због тога са задовољством наводи предложене мере у областима као што су спречавање, гоњење за кривична дела и медији из стратегије за борбу против дискриминације из 2013. године и акциони план за спровођење ове стратегије из 2014. године.⁵⁷ Спровођење превентивних мера је први корак у сузбијању пораста говора мржње на одржив начин (види став 4 ППП ЕКРИ бр. 15). У том смислу, власти треба да уведу и јачају обавезну едукацију на свим нивоима школовања о људским правима, праву на једнакост и забрани говора мржње и дискриминације. Ова едукација треба да обухвата страшне последице говора мржње у скорашњој историји, укључујући и геноцид, као и чињеницу да ислам, јудаизам и хришћанство потичу од истог извора у да обожавају истог бога.⁵⁸ Такође треба наставити кампање за подизање свести о овим питањима усмерене на општу јавност.

⁵⁰ ПЗР 2016: 40; Unicef 2013: 8.

⁵¹ Европски центар за непрофитно право 2016: 24.

⁵² Заштитник грађана 2016: 8.

⁵³ Заштитник грађана 2015: 11.

⁵⁴ Види на пример ВВС 2010; Културни центар Дамад Нови Пазар 2015: 41.

⁵⁵ Opendemocracy 2013.

⁵⁶ Трост Т. и Ковачевић Н. 2014: 117; Културни центар Дмад Нови Пазар 2015: 28; види такође Balkan Insight 2014с.

⁵⁷ Влада 2013. и 2014.

⁵⁸ Међурелигијска толеранција такође треба да буде обавезан део верског образовања.

32. ЕКРИ поздравља чињеницу да је Скупштина Србије у поступку усвајања кодекса понашања који ће забранити посланицима да користе говор мржње и предвидети санкције за његово кршење. ЕКРИ сматра да Влада такође треба да усвоји сличан кодекс понашања са ефикасним механизмима за спречавање и кажњавање употребе говора мржње. Оба кодекса понашања би морала да предвиде мере за обуку, недвосмислену осуду од стране високих представника државе, као и суспензију мандата и друге санкције за кршење њихових одредаба (став 6 ППП бр. 15). Осим тога, политички лидери би морали активно да промовишу међуетничко пријатељство и смиривање етничких тензија у земљи и региону.

33. ЕКРИ препоручује да Народна Скупштина и Влада Републике Србије усвоје кодекс понашања којима се забрањује коришћење говора мржње, предвиђа суспензија мандата и друге санкције за кршење њихових одредаба и успостављају ефикасне канале за пријављивање.

34. Што се тиче медија, ЕКРИ са интересовањем констатује да је претходних година успостављен оквир за (само)регулацију у циљу спречавања и кажњавања коришћења говора мржње. Члан 75. Закона о јавном приступу информацијама из 2014. године прописује да идеје, мишљења или информације објављене у медијима не смеју да подстичу дискриминацију, мржњу или насиље [...] без обзира на то да ли се објављивање сматра кривичним делом. Према члану 51. Закона о електронским медијима из 2014. године, Регулаторно тело за електронске медије (РЕМ) мора да обезбеди да садржај програма пружалаца медијских услуга не садржи информације које отворено или прикривено подстичу дискриминацију, мржњу или насиље.

35. Два најважнија стручна удружења за новинаре су 2012. и 2013. године усвојила Етички кодекс, који у тачки IV.1 наводи да новинари морају да сеprotиве свима који крше људска права или који заговарају било какву врсту дискриминације, говора мржње или подстицања насиља. У складу са тачком V.4, новинар мора да буде свестан опасности дискриминације коју медији могу да шире и мора да учини све што је у његовој моћи да избегне дискриминацију на основу расе, сексуалне оријентације и на другим сличним основама.⁵⁹ Савет за штампу је основан 2012. године, укључујући и Комисију за жалбе надлежну за штампане медије, онлајн медије укључујући и портале са вестима без штампаних издања и новинске агенције. Након што прими жалбу, ова Комисија одлучује да ли је наведени Етички кодекс новинара прекршен, укључујући и случајеве у које су умешани медијски актери који нису прихватили његову надлежност.⁶⁰

36. ЕКРИ са жаљењем констатује да се дешавају честа, озбиљна кршења Етичког кодекса и сматра да је интензивирана, периодична обука за новинаре од суштинског значаја за боље поштовање стандарда садржаних у њему.⁶¹ Посебну пажњу треба посветити околностима у којима је дозвољено откривање информација о етничком пореклу и вероисповести осумњичених лица, односно само ако служи у закониту сврху, као што је случај са потерницом (види ставове 20 и 88 ППП ЕКРИ бр. 11).

37. ЕКРИ препоручује да органи власти Србије покрену интензивну обуку за новинаре о Етичком кодексу новинара, коју на пример могу да спроводе Савет за штампу, Регулаторно тело за електронске медије и Повереница за заштиту равноправности.

38. ЕКРИ такође са жаљењем констатује да систем (само)регулације не функционише адекватно. РЕМ и организација која је постојала пре њега су ретко предузимали мере за борбу против све чешићег коришћења говора мржње у електронским медијима; санкције су изrekli у само два случаја, од којих се један догодио 2011, а други 2016. године, а и тада су то учинили само због

⁵⁹ 1881 Удружење новинара Србије 2013.

⁶⁰ Савет за штампу 2013: 1.

⁶¹ Савет за штампу 2013: 1 и даље.

великог јавног притиска. Верује се да је генерално непредузимање мера резултат политичког утицаја, који је омогућен тиме што је независност РЕМ-а de facto ограничена.⁶²

39. Савет за штампу последњих година добија све већи број жалби (109 жалби 2015. године, 80 жалби 2014. године и 71 жалба 2013. године). Савет је 2015. године установио кршења у 60 случајева и упутио 36 отворених писама медијским актерима који нису прихватили његову надлежност. У 20 случајева прекршене су одредбе Етичког кодекса о дискриминацији и говору мржње. Међутим, неколико медијских актера је одбило да објави одлуке Савета за штампу. Пошто не може да изриче друге санкције и нема овлашћење да поступа по службеној дужности, Савет за штампу се углавном сматра недовољно јаким. На основу података из праћења медија, велики број кршења Етичког кодекса није разматран.⁶³

40. И поред чињенице да говор мржње у медијима представља озбиљан облик дискриминације (члан 13.3 ЗЗД) и да је у 2015. години било укупно 35 случајева, ПЗР је само упућивала упозорења, уместо да изрекне јаке санкције.⁶⁴

41. ЕКРИ препоручује (i) да органи власти обезбеде потпуну независност Регулаторног тела за електронске медије (РЕМ) и да се уздржавају од било каквог политичког утицаја на ово тело, (ii) да Савет за штампу добије овлашћење да покреће поступке по службеној дужности, (iii) да органи власти обезбеде извршење одлука Савета за штампу применом финансијских санкција, као што је на пример смањење јавних субвенција, (iv) да РЕМ, Савет за штампу и Повереница за заштиту једнакости поступају у свим случајевима говора мржње у медијима, (v) да ове институције изричу делотворне, сразмерне и одвраћајуће санкције и (vi) да јавно објављују своје одлуке.

42. Што се тиче говора мржње на интернету, ЕКРИ напомиње да је уобичајено да корисници могу анонимно да постављају коментаре. Поред тога, многи оператери веб-сајтова не прате коментаре пре објављивања на интернету и не уклањају систематски случајеве говора мржње. ЕКРИ због тога сматра да ПЗР, регулаторна тела и друге интересне групе као што су удружења новинара треба да израде стратегију за борбу против сајбер говора мржње. То може да обухвата детаљну израду стандарда за оператере веб-сајтова, подстицање оператора да усвоје етичке кодексе који ће им омогућити да помоћу ефикасних процедура за праћење спрече постављање говора мржње и да одмах уклоне постојећи говор мржње, као и увођење одговарајуће обуке. Мреже друштвених медија морају да имају обавезу да спречавају и уклањају говор мржње са својих сајтова кроз саморегулацију, уколико је потребно, кроз државну регулативу. Школе би такође требало да обрате више пажње на сајбер насиље међу ученицима и да развију мере за спречавање и борбу против ове врсте говора мржње.

43. Најзад, полиција, а посебно Одељење за високотехнолошки криминал, ЗЗД, удружења новинара, НВО и друге заинтересоване стране би морали редовно да прате говор мржње на интернету и да обезбеде да говор мржње на интернету и говор мржње у другим медијима буду пријављени надлежним органима.

44. ЕКРИ препоручује да органи власти Србије припреме стратегију за борбу против говора мржње на интернету, без задирања у уређивачку независност медија.

⁶² Опсерваторија за медије југоисточне Европе 2015: 2; Nyman-Metcalf K. et al. 2015: 12 и даље. Случај из 2011. године се односио на изјаву коју је певачица Маја Николић дала у једном ријалити програму, када је рекла да „мрзи Јевреје“. Маја Николић је након тога избачена из програма на захтев организације која је постојала пре РЕМ-а (Balkan Insight 2011b). Други случај се односио на исламофобне изјаве, SETA 2015: 460 и EU EC 2016: 20 и даље.

⁶³ Nyman-Metcalf K. et al. 2015: 4; Заштитник грађана 2015: 14 и 2016: 6 и 186; Савет за штампу 2013: 2.

⁶⁴ Види на пример ПЗР 2016: 97 и даље. И ПЗР и Савет за штампу су на пример утврдили да израз „Шиптар“ представља кршење ЗЗД и Етичког кодекса, SETA 2015: 456.

45. И поред низа позитивних кретања, ЕКРИ са жаљењем констатује да систем кривичне правде и даље не успева ефикасно да се избори с говором мржње. Прво, ЕКРИ је обавештена да је непријављивање веома често: многе жртве не пријављују говор мржње полицији и другим надлежним телима.⁶⁵ Да би се ово питање решило, потребно је да постоје полицајци и тужиоци специјализовани за истрагу говора мржње и злочина из мржње. С обзиром на то да се говор мржње све више шири на интернету, ови службеници морају да имају специјалистичко знање и техничка средства за ефикасно вршење истрага; такође морају тесно да сарађују са Одељењем за високотехнолошки криминал МУП-а. Додатна обука о решавању случајева говора мржње и злочина из мржње треба да буде концентрисана на ова лица.

46. Друго, групе цивилног друштва наводе да полиција није увек отворена за примање притужби о случајевима говора мржње, посебно у вези са Ромима и ЛГБТ особама.⁶⁶ Осим тога, припадници угрожених група често не знају где и како се жале на ове инциденте. Службеници специјализовани за говор мржње и злочин из мржње због тога морају да успоставе редован дијалог и сарадњу с припадницима одговарајућих угрожених група. Ту свакако спадају Роми, друге националне и верске мањине, ЛГБТ особе, а такође и новинари. Редован контакт с овим групама је предуслов за развој узајамног поверења и разумевања потребног за обезбеђивање брзог и ефикасног пријављивања и реаговања на говор мржње (ставови 18. и 67. ППП бр. 11).

47. ЕКРИ је обавештена да је у овом погледу остварен одређени напредак. У четири града су одређени полицајци као контакт особе за ЛГБТ заједницу. Такође, Канцеларија за људска и мањинска права организује полугодишње састанке о злочинима из мржње, у којима учествују различите заинтересоване стране. Тужилаштва су отворила пет информационалних канцеларија за жртве и сведоке, а Одељење за високотехнолошки криминал се све више фокусира на говор мржње на интернету. На југу Србије, где је ангажовањем значајног броја особа албанског порекла створена мултиетничка полиција (став 17. ППП бр. 11), пријављивање говора мржње и злочина из мржње боље функционише. Потребно је одредити полицајце-контакт особе и за ромске заједнице које живе широм земље, као и за друге националне и верске мањине. Пожељно је да обавеза формирања и одржавања таквих структура буде унета у закон, на пример у оквиру актуелне реформе законодавства о националним мањинама.

48. ЕКРИ поново поздравља чињеницу да је ПЗР такође надлежна за борбу против говора мржње на основу члана 11. ЗЗД и позива је да ту надлежност у потпуности користи. У том циљу, ПЗР би требало да буде укључена у дијалог између полиције, тужилаштва и угрожених група.

49. ЕКРИ препоручује да полиција и тужилаштва Републике Србије широм земље именују особе за контакт за угрожене групе које су мета говора мржње и злочина из мржње. Ове особе за контакт морају да имају обезбеђену сталну обуку о истрази говора мржње и злочина из мржње и заједно с Повереницом за заштиту једнакости морају да успоставе и одржавају редован дијалог са овим групама, да би се обезбедило адекватно пријављивање, истрага и процесуирање говора мржње.

50. Треће, примена важећих одредаба кривичног, грађанског и управног права против говора мржње је неефикасна. И поред великог броја различитих активности обуке, многи полицајци још увек немају довољно знања о дискриминацији, а степен њихове социјалне дистанце од угрожених група је велики.⁶⁷ Имајући ово у виду, ЕКРИ позитивно оцењује изразу новог упутства и планове да се у 2017. години за све полицајце организује обавезна обука из препознавања дискриминације и реаговања на дискриминацију. Правосуђе је још увек неефикасно.⁶⁸ Статистички подаци о говору

⁶⁵ Види на пример Геј стрејт алијанса 2015.

⁶⁶ Што се тиче ЛГБТ особа, у Годишњем извештају ПЗР за 2015. годину се цитирају анкете које указују на неприхватљив ниво предрасуда међу полицајцима, ПЗР 2015: 69.

⁶⁷ Види сажет приказ резултата студије „Однос полиције према дискриминацији“, Геј стрејт алијанса 2015.

⁶⁸ Види СОЕ CommDH 2015: SS 40 и даље.

мржње су непотпуни и не садрже детаљне информације о сваком пријављеном случају (види ставове 12. и 68. и даље ППП бр. 11).⁶⁹ Поред тога, ови статистички подаци се не објављују довољно често, рецимо једном месечно. Такође, кривичне истраге пријављених случајева често споро напредују и не постоји транспарентност о исходу ових истрага. То се посебно односи на област говора мржње на интернету, где се број случајева говора мржње значајно повећава. И поред неколико мера обуке за правосуђе, само малобројни случајеви дођу до суда, а изречене санкције нису делотворне, нити имају јак одвраћајући ефекат.

51. ЕКРИ препоручује да органи власти Србије успоставе и воде систем за евидентирање и праћење расистичких, хомофобних и трансфобних инцидената и мере у којој се ови инциденти доводе пред тужилаштва и на крају квалификују као расистичка, хомофобна и трансфобна дела. Полиција и тужилаштва морају одмах и детаљно да истраже све пријављене случајеве говора мржње и да настоје да обезбеде изрицање делотворних и одвраћајућих казни.

52. У области грађанског права, непостојање бесплатне правне помоћи (види став 11) предствља препреку за примену ЗЗД. Према наводима извора из цивилног друштва, ПЗР ретко користи овлашћење да обавезе починиоце да се извине за своја дела. Парнице у вези са говором мржње и дискриминацијом такође веома споро напредују.⁷⁰ Због тога има веома мало судске праксе, мало стратешких случајева је познато широј јавности, а ЕКРИ није обавештена ни о једном случају у којем је жртва расистичког, хомофобног или трансфобног говора добила надокнаду.⁷¹

53. ЕКРИ препоручује да Повереница за заштиту равноправности и Заштитник грађана наставе да помажу жртвама говора мржње у изношењу својих случајева пред судове.

54. Потребно је одлучније деловање полиције, тужилаштва и других органа у борби против говора мржње расистичких организација, а посебно расистичких група фудбалских навијача (види став 30).⁷² То је од посебног значаја имајући у виду улогу коју су расистичке и насилне групе фудбалских навијача имале у избијању недавних ратова у региону. Посматрачи истичу да су насилни сукоби између навијачких група значајно утицали и чак убрзали предратну кризу и да су многи чланови навијачких група Црвене звезде из Београда формирали и учествовали у паравојним организацијама које су након тога директно учествовале у ратовима.⁷³

55. ЕКРИ није добила никакве информације о полицијским истрагама говора мржње ученог у току горенаведених фудбалских утакмица у Новом Пазару у складу са члановима 317.1 или 387.3 КЗ. ЕКРИ сматра да је потребно велико присуство полиције на фудбалским утакмицама да би се открили и уклонили расистички симболи и транспаренти, забранио приступ спортским теренима лицима која са собом носе расистичке симболе или транспаренте, брзо интервенисало на заустављању расистичког понашања укључујући и певање расистичких песама, искључиле расистичке особе са спортских догађаја, документовали и обезбедили докази говора мржње, а затим идентификовала лица која имају водећу улогу у таквом понашању (ставови 5. до 10. ППП ЕКРИ бр. 12). Друга правна средства, као што су правила о забрани расистичких организација, члан 10. ЗЗД (види став 13) и члан 346. КЗ (види став 4) такође би морала да се примењују на расистичке навијачке групе.

⁶⁹ За питања заштите података, која се често наводе као препрека за евидентирање статистичких података у области расизма, види ЕКРИ 2007с.

⁷⁰ Види на пример ПЗР 2016: 177 и даље. Међутим, позитиван изузетак је пример анти-Ромске идеје из става 22.

⁷¹ EELN 2016: 81 и даље.

⁷² Према органима, од 2010. године је вршено 30 истрага о подстицању мржње на спортским догађајима, а ЕКРИ сматра да то није довољно с обзиром на ниво говора мржње на спортским догађајима.

⁷³ Чоловић 2000 : 373 и даље. Opendemocracy 2013.

56. ЕКРИ најснажније препоручује да органи власти одмах предузму мере за истрагу, процесуирање и кажњавање расистичког понашања спортских навијача. Такође се препоручује да власти предузму мере за забрану расистичких спортских навијачких клубова.

3. Расистичко и хомофобно/трансфобно насиље

- Подаци, степен и одговор на феномен

57. Званични статистички подаци указују на пораст броја расистичких, хомофобних и трансфобних инцидената у претходних пет година и у 2016. години; наиме: 56 случајева је регистровано 2011. године, 39 случајева 2012. године, 24 случаја 2013. године, 32 случаја 2014. године, 33 случаја 2015. године и девет до јула 2016. године. Две групе на које су ови инциденти најчешће усмерени су Роми и ЛГБТ особе. Једна недавно обављена анкета показује да се насиље над ЛГБТ особа недовољно пријављује и да је стварни ниво хомофобног и трансфобног насиља много већи него што званична статистика указује: 23% испитаних ЛГБТ особа у Србији је пријавило да су претрпеле физичко насиље.⁷⁴ Трансродне особе су посебно на мети злочина из мржње, највероватније зато што се лакше идентификују.⁷⁵

58. Највиши нивои хомофобије и трансфобије и повезаног насиља се редовно јављају пре Параде поноса ЛГБТ особа. Када је 2010. године одржана прва Парада поноса у Београду од 2001. године, више од 100 људи је повређено током насилних сукоба полиције и екстремних десничарских демонстраната, који су покушали да прекину догађај. Такође су нападнуте просторије Заштитника грађана и разбијени су готово сви прозори. Више од 100 лица је приведено због насилничког понашања.⁷⁶ Због тога је Парада поноса била забрањена наредне три године, да би поново почела да се одржава тек 2014. године, поново под јаком полицијском заштитом. Кривични поступци су још увек у току. ЛГБТ особе су такође често жртве насиља у породици у којем учествују чланови породице.⁷⁷ Групе цивилног друштва су недавно увеле СОС телефонску линију за жртве хомофобног и трансфобног насиља, преко које се такође прикупљају подаци о злочинима из мржње.

59. Злочини из мржње против Рома и њихова покривеност у медијима представљају додатне велике изазове за Србију. У претходних пет година је пријављено 38 случајева анти-ромских злочина из мржње: 8 случајева 2011. године, 11 случајева 2012. године, 3 случаја 2013. године, 8 случајева 2014. године, 6 случајева 2015. године и 2 случаја до октобра 2016. године.⁷⁸ Према наводима група цивилног друштва, недовољно пријављивање је такође значајан проблем у вези са анти-ромским злочинима из мржње. У једном непријављеном случају који се недавно одиграо и који је забележен на видео снимку, ромски дечак је тешко претучен када је свирао музику на јавном месту.

60. Низ злочина из мржње се одиграо након фудбалске утакмице између Србије и Албаније, која је одржана 14. октобра 2014. у Београду. У току утакмице, изнад стадиона је прелетео дрон који је носио заставу такозване „Велике Албаније“. Према наводима органа власти, овај инцидент је изазвао 67 случајева увреда и напада на продавнице у власништву лица албанске националности. У неким случајевима су чак и паљене зграде. Већина напада се десила 14. и 15. октобра 2014. године, а убрзо након тога дошло је до смањења броја напада захваљујући примени полицијских мера

⁷⁴ NDI 2015: 11,43% починилаца су били пролазници, 29 % хулигани, а 14 % школске колеге.

⁷⁵ Види студију која је сажето приказана у ПЗР 2016: 53.

⁷⁶ Заштитник грађана 2011: 28.

⁷⁷ За податке до 2014. године види Геј стрејт алијансу 2015.

⁷⁸ Ови подаци, које су власти дале делегацији ЕКРИ у току посете овој земљи, се мало разликују од података у CommDH 2015: став 77.

заштите.⁷⁹ У 28 случајева су поднете кривичне пријаве, а у 8 случајева су покренути прекршајни поступци.

61. ЕКРИ сматра да су проблеми које треба решити у вези са процесуирањем насилних злочина из мржње слични проблемима који су већ разматрани у вези с кривичним делима говора мржње (ставови 45. и даље): поред недовољног пријављивања, ЕКРИ је обавештена да у низу случајева није покренута никаква истрага.⁸⁰ ЕКРИ је посебно забринута због тога што члан 54а КЗ о отежавајућим околностима од свог увођења 2012. године није примењен ни у једном од случајева који су поменути у ставовима 57. до 60, и поред тога што су тужилаштва у децембру 2015. године издала обавезујуће упутство о овом питању. С тим у вези, ЕКРИ скреће пажњу на судску праксу Европског суда за људска права, према којој државни органи који истражују насилне инциденте морају да предузму све оправдане кораке ради утврђивања да ли су инциденти расно мотивисани и да ли је мржња или предрасуда на основу етничког порекла имала улогу у њима.⁸¹ Полиција и тужилаштва такође морају да примењују ове принципе у случајевима хомофобних и трансфобних злочина из мржње. Најзад, ЕКРИ сматра да су казне изречене за злочине из мржње сувише благе: у многим случајевима су изречене новчане казне у износу од само 200 или 300 евра, а починиоци нису евидентирани као осуђени криминалци.⁸²

62. ЕКРИ понавља препоруке које су већ изнете у §§ 49 и 51. Сматра да би специјализовани полицајци и тужиоци требало да обезбеде да се истраге покрећу по службеној дужности у свим случајевима злочина из мржње, нарочито када постоје докази који указују на то да се може применити члан 54а КЗ. Тужиоци у оптужницама треба изричито да се позову на члан 54а КЗ. Службеници полиције и тужилачких служби специјализовани за говор мржње и злочине из мржње би требало да примају сталну обуку о испитном поступку злочина из мржње (упор. § 49).

63. ЕКРИ препоручује да се полиција и тужилачке службе постарају да буду покренуте истраге у свим случајевима расистичког, хомофобног и трансфобног насиља, нарочито када постоје докази који указују на то да се може применити члан 54а Кривичног законика о отежавајућим околностима. Тужиоци у оптужницама треба изричито да се позову на члан 54а КЗ.

- Кривично гоњење злочина из мржње почињених током недавних ратова

64. ЕКРИ дубоко жали због спорог напретка у кривичном гоњењу и кажњавању геноцида и других расистичких ратних злочина (§§ 19 и 21 ПГП бр. 7) почињених током недавних ратова. Комесар за људска права Савета Европе и ОЕБС недавно су закључили да друштвено-политичко окружење није погодно за правилну истрагу случајева ратних злочина, да број истрага опада, да нема кривичног гоњења појединаца који су на високим положајима, и да многи озбиљни злочини остају некажњени. ЕКРИ са задовољством примећује да је 2015. године ухапшено осам оптужених у вези са злочинима у Сребреници почињеним 1995. године и да је српски суд за ратне злочине закључио свој први случај у вези са Сребреницом у фебруару 2016. године изрицањем казне за ратни злочин у трајању од 10 година затвора.⁸³ Такође сматра позитивним то што је 27. априла 2016. године Влада усвојила Националну стратегију за процесуирање ратних злочина.⁸⁴

⁷⁹ Пријављено је да су неке жртве тражиле полицијску заштиту одмах након утакмице, али да је тај захтев у том тренутку одбијен.

⁸⁰ На пример, након физичког напада на две трансродне особе у јужној Србији у октобру 2015. године, полиција је изјавила да починиоце неће гонити по службеној дужности само због телесних повреда.

⁸¹ *Natchova and Others v. Bulgaria* [GC], бр. 43577/98 и 43579/98, 6.7.2005: 160 до 168; *Dink v. Turkey*, бр. 2668/07, 6102/08, 30079/08, 7072/09 и 7124/09, 14.09.2010, став 81.

⁸² Позитиван изузетак је недавно изречена шестомесечна казна затвора у случају злочина из мржње усмереног на Роме.

⁸³ Мисија ОЕБС у Србији 2015: 12 et seq.; *Balkan Insight* 2016d.

⁸⁴ Влада 2016а.

65. Мада са задовољством констатује извињења за масакре у Сребреници од стране Народне Скупштине 2010. године и председника Републике 2013. године, ЕКРИ жали због чињенице да ниједним од та два извињења није изричито признато да ти масакри представљају геноцид, што су установили међународни судови.⁸⁵ Поред тога, етничке мањинске групе истичу да није извршено систематска лустрација оружаних снага које су учествовале у злочинима почињеним током ратова на простору бивше Југославије.⁸⁶ Оне се такође жале да каснији злочини за које је могуће да су почињени из расистичких мотива нису правилно истражени. На пример, није познато да ли је након оружаног напада, можда расистички мотивисаног, на канцеларије једног министра бошњачког порекла 2009. године покренута истрага и, ако јесте, какав је био њен исход. Као резултат тог недостатка транспарентности истрага и последичне стварне или претпостављене некажњивости, људи који припадају различитим етничким заједницама и даље живе у страху од могућег новог таласа злочина из мржње. Такође доживљавају поступање и понашање тешко наоружаних војних снага у близини границе у Прешевоу као застрашивање. Делегација ЕКРИ је била сведок таквог понашања током теренске посете.

66. У том контексту, ЕКРИ сматра да би политички лидери требало да званично признају да масакри почињени у Сребреници представљају геноцид. Пошто то признање представља неопходну компоненту делотворног спречавања поновног међуетничког говора мржње и насиља (в. у вези са тим такође § 18д ППГ бр. 7), ЕКРИ поздравља недавне иницијативе у том смислу. Надаље, ЕКРИ сматра да би српске власти требало да спроводе јаснију и строжу политичку кривичног гоњења ратних злочина на расној основи и да правосуђу обезбеде потребне људске и друге ресурсе за делотворно убрзавање и закључивање поступака кривичног гоњења и изрицање казни за ратне злочине.

67. ЕКРИ препоручује српским властима да делотворно спроводе Националну стратегију за процесуирање ратних злочина и јавно признају да су масакри у Сребреници представљали геноцид.

4. Политике интеграције

- Подаци

68. Према попису из 2011. године, 12,9% становништва Србије се изјаснило да припада некој етничкој мањини, а извештај садржи податке о 21 различитој етничкој групи која има више од 2.000 припадника. У њих спадају, по редоследу величине, етнички Мађари (253.899); Роми (147.604,⁸⁷ по процени Савета Европе 600.000); Бошњаци (145.278); Хрвати (57.900); Словаци (52.750); Црногорци (38.527); Власи (35.330); Румуни (29.332); Бугари (18.543); Албанци (5.809);⁸⁸ и други.

69. До краја 2011. године, 17.590 странаца је добило привремене дозволе боравка, а до септембра 2016. године, мање од 100 лица је добило статус избеглица или супсидијарну заштиту.⁸⁹

⁸⁵ Међународни суд правде (МСП), *Босна и Херцеговина против Србије и Црне Горе*, 26.02.2007, Извештаји МСП 2007, 43; Међународни кривични трибунал за бившу Југославију (МКТЈ), *Тужилац против Радована Караџића*, IT-95-5/18-T, 24.03.2016. Народна скупштина Републике Србије је 2010. године усвојила следећу декларацију: „Народна скупштина Републике Србије најоштрије осуђује злочин извршен над бошњачким становништвом у Сребреници јула 1995. године, на начин утврђен пресудом Међународног суда правде, као и све друштвене и политичке процесе и појаве који су довели до формирања свести да се остварење сопствених националних циљева може постићи употребом оружане силе и физичким насиљем над припадницима других народа и религија, изражавајући притом саучешће и извињење породицама жртава због тога што није учињено све да се спречи ова трагедија.“ Председник Републике Томислав Николић је 25. априла 2013. године упутио извињење у име државе и народа за овај масакр, *The Telegraph* 2013.

⁸⁶ У вези са овим, в. анализу националне припадности окривљених у: Анализа резултата праћења суђења Мисије ОЕБС-а у Србији 2015: 17.

⁸⁷ Број лица која су се изјаснила као Роми у попису из 2011. године знатно је виши него у претходном попису. ЕКРИ у позитивном смислу констатује да је било ангажовано 700 ромских анкетара и координатора, који су спровели попис у многим, али не и у свим ромским насељима.

⁸⁸ Попис из 2011. године бојкотовала је већина албанског становништва у општинама Бујановац и Прешево. У претходном попису из 2002. године, 61.647 особа се изјаснило да припада албанској мањини.

⁸⁹ Влада 2013: 75; Београдски центар за људска права 2016: 13.

70. Србија са разлогом фокусира своју политику интеграције на Роме: Роми су најугроженија група у Србији, а нарочито је тешка ситуација око 23.000 Рома расељених са Косова.⁹⁰ Истовремено, политике интеграције су неопходне и за друге етничке, верске и језичке мањине и за мигранте, укључујући мали, али све већи број азиланата и избеглица. Пошто се питањима која се односе на очување идентитета историјских мањина баве специјализовани механизми мониторинга Савета Европе, ЕКРИ ће се усредсредити на потребу за политиком њихове социјалне интеграције.

- Роми

71. У марту 2016. године српске власти су усвојиле нову Стратегију за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период од 2016 до 2025. године. То је најновији у низу стратешких докумената о интеграцији Рома. ЕКРИ поздравља чињеницу да је документ добро структуриран, садржи јасну анализу и циљеве и покрива кључна питања интеграције, као што су образовање, запошљавање, становање и здравље. У неким, мада нажалост не и у свим областима, документ садржи квантификоване циљеве и показатеље за мерење напретка.

72. У погледу оцене интеграционих политика за Роме, ЕКРИ у позитивном смислу констатује да су сада доступни одређени детаљни подаци, захваљујући сарадњи власти са организацијама као што је УНИЦЕФ. Међутим, с обзиром на то да су постојећи подаци фрагментирани и нису ажурирани, ЕКРИ сматра да би власти требало да у потпуности преузму одговорност за генерисање поузданих података о равноправности на годишњем нивоу.⁹¹

73. Постојећи подаци показују један велик корак напред: према УНИЦЕФ-у, број нерегистрованих Рома и Рома који немају документа а који су у ризику од апатридије смањен је са 30.000 на око 2.000; засад их без извода из матичне књиге рођених нема више од 700. Пошто су регистрација и лични документи предуслов за приступ многим јавним службама и социјалним бенефицијама, тај напредак је довео до знатног побољшања животних услова новорегистрованих Рома.⁹² Власти такође истичу да је 30 000 ромске деце вакцинисано, 1.300 ромске деце уписано у предшколске установе, а 16.330 Рома добило здравствену књижицу.

74. Упркос томе, оцена у следећим ставовима, нажалост, указује на значајне недостатке у спровођењу ранијих стратегија и акционих планова. Пошто се спровођење у прошлости није правилно одвијало, ЕКРИ је веома забринута због чињенице да у време њене посете Србији у септембру 2016. године још увек није био донет буџет за спровођење нове стратегије, да дужности у остваривању њених циљева нису биле јасно утврђене и да није била успостављена јака јединица за мониторинг, као ни поступак мониторинга.⁹³ Такође није био стављен већи нагласак на Роме пореклом са Косова, од којих 98% не могу да задовоље ни своје основне нутритивне потребе и углавном зависе од помоћи УНХЦР-а. У том контексту, ЕКРИ са задовољством констатује да су, након њене посете Србији, власти убрзале израду акционог плана и финансијског плана, као и успостављање координационог органа за спровођење стратегије.

75. ЕКРИ препоручује српским властима да одреде централне, покрајинске и локалне органе који би били одговорни за остваривање циљева и спровођење одговарајућих мера стратегије за Роме, да одреде неопходне људске и финансијске ресурсе за њихово спровођење, да успоставе снажну процедуру и структуру мониторинга, и да се постарају да се испуне специфичне потребе Рома расељених са Косова.

76. У наредним пасусима се ставља нагласак на три дела акционог плана како би се илустровала тренутна ситуација.

Што се тиче првог дела, области образовања, ЕКРИ примећује да је само 6% ромске деце узраста од

⁹⁰ CommDH 2015: 53 et seq.; УНХЦР 2016.

⁹¹ Влада 2016б: 17. Видети у вези са овим: <http://inkluzijaroma.stat.gov.rs/en>.

⁹² Међутим, в. Покрајински заштитник грађана - Омбудсман (2015) у вези са „наменским“ изводима из матичне књиге рођених, и упор. CommDH 2015: 58 et seq.

⁹³ Стална конференција ромских удружења грађана – Лига Рома 2016; 2.

Свако помињање Косова у овом тексту, било да се ради о територији, институцијама или становништву, треба тумачити тако да је у потпуном складу са Резолуцијом 1244 Савета безбедности Уједињених нација и да не доводи у питање ставове о статусу Косова.

3 до 5,5 година уписано у установе предшколског образовања (у поређењу са око 50% у укупној популацији). Ово очигледно противречи члану 13. Закона о предшколском васпитању и образовању, према коме деца из угрожених друштвених група имају приоритет при упису у предшколске установе. У наредни обавезни Припремни предшколски програм уписано је само 63% ромске деце (у односу на 98% код већинског становништва); међу ромском децом која живе у сиромаштву, ова цифра је само 46%.⁹⁴ Осим тога, за децу којој је ромски матерњи језик, овај програм очигледно прекратко траје да би она довољно овладала српским језиком или другим језицима наставе.⁹⁵

77. Стопа похађања основне школе код ромске деце порасла је последњих неколико година са 74% на 88% у 2013. години⁹⁶. Међутим, и даље постоји знатан јаз у односу на укупну популацију, а само 46% ромске деце је завршило свих осам разреда основне школе (у поређењу са 88% у укупној популацији).⁹⁷ Двоструко мање ромских девојчица него ромских дечака похађа средњу школу; неки од разлога за то јесу рани и принудни бракови, као и снажна усмереност на рад у домаћинству. Мада се број ромских ученика у средњем образовању удвостручио у последњих неколико година, свега 13% свих ромских дечака и 7% свих ромских девојчица завршило је средње образовање (у поређењу са 69% у укупној популацији).⁹⁸ Процент Рома који су завршили високо образовање готово је једнак нули (у укупној популацији је тај проценат 13%). На 7% ромске деце утиче сегрегација⁹⁹, а Роми су и даље презаступљени у специјалном образовању, често због недовољног владања језиком наставе.¹⁰⁰ И у овом случају су они који живе у ромским насељима у још гореј ситуацији. Свега 69,1% деце школског узраста полази у први разред, а само 22% похађа средњу школу или више или високо образовање.¹⁰¹

78. ЕКРИ сматра да је (рано) образовање Рома кључно питање за одрживу интеграцију Рома. Деца из угрожених група, као што су ромска деца, требало би да стекну неопходне вештине и добар ниво владања будућим језиком наставе пре поласка у основну школу. ЕКРИ стога веома поздравља и подржава препоруку из Стратегије за смањење сиромаштва у Србији да се размотри увођење обавезног предшколског образовања ради постизања успешне интеграције угрожене деце у редовни систем образовања. Од интензивнијег улагања у обавезно предшколско образовање имаће користи деца из свих угрожених група, а нарочито ромска деца која живе у ромским насељима. ЕКРИ је веома свесна чињенице да још увек нема довољно предшколских установа широм земље. Нове установе треба ипак отворати као приоритет у ромским насељима или близу њих, јер постојећи изражени недостатак таквих установа у тим местима представља структурну дискриминацију.

79. ЕКРИ препоручује да српске власти у значајној мери и на годишњем нивоу повећавају стопу похађања предшколских установа међу ромском децом, а нарочито међу оном која живе у ромским насељима. Истовремено, власти би требало да им обезбеде да довољно савладају будући језик наставе пре поласка у основну школу.

80. У области школовања, различити фактори који доприносе незадовољавајућим резултатима добро су документовани у стратегији за Роме.¹⁰² ЕКРИ са задовољством констатује да су у различитим пројектима и иницијативама развијене добре праксе за унапређење школовања Рома. Педагошки асистенти помажу при упису ромске деце у школу, а мобилни тимови у 20 општина

⁹⁴ УНИЦЕФ 2014: 17; 2012: 2.

⁹⁵ Влада 2016б: 22.

⁹⁶ Република Србија 2013: 299; према подацима УНИЦЕФ-а 2014: 18, 84,9% деце која живе у ромским насељима је похађало основну школу 2014. године.

⁹⁷ Према подацима УНИЦЕФ-а 2014: 17, стопа завршавања основне школе износи 93,4%, док је у ромским насељима у Србији она 64%.

⁹⁸ Секретаријат фондације Декаде инклузије Рома 2015; 61; УНИЦЕФ 2014: 18.

⁹⁹ Секретаријат фондације Декаде инклузије Рома 2015; 61; УНИЦЕФ 2014: 18. Стална конференција ромских удружења грађана 2015: 2; PRAXIS 2016: 3.

¹⁰⁰ Секретаријат фондације Декаде инклузије Рома 2015; 60 at seq.

¹⁰¹ УНИЦЕФ 2014: 18.

¹⁰² Треба поменути следеће најважније факторе за ниску стопу уписа у школу и високу стопу раног напуштања школе: предрасуде и дискриминација у школи; толерисање нередовног похађања школе упркос одредбама о обавезном образовању; недостатак стручне подршке; сиромаштво; потреба за дечјим радом; лоши услови становања; недостатак новца за уџбенике, одећу и друге трошкове школовања; рано ступање у брак; родитељи који нису убеђени у предности образовања; и недовољна сарадња између школа и родитеља. Влада 2016: 22 et seq.; CARE Serbia 2011.

брзо интервенишу у случајевима изостајања са наставе. Педагошки асистенти пружају посебну подршку ромским ученицима који се суочавају са тешкоћама у школовању. ЕКРИ сматра да те успешне моделе сада треба применити у целој земљи. Најбоље праксе – као што је брза интервенција у случају изостајања са наставе – требало би да буду укључене у прописе о образовању, а школски инспектори би требало да помогну у њиховој примени. С обзиром на посебан значај образовања за одрживу интеграцију, ЕКРИ сматра да власти треба начелно да дају већи приоритет остваривању циљева стратегија за Роме у области образовања. Како би се превазишли недостаци у спровођењу у овој области, власти би требало да коригују конкретне циљне вредности за повећање уписа у школе и подизање стопе завршавања школа међу Ромима, да се постарају да ти показатељи брзо достигну ниво већинског становништва, и тиме обезбеде поштовање законске обавезе о обавезном основном образовању за Роме.

81. ЕКРИ препоручује да се власти, нарочито школски органи, усредсреде на циљ 5.1 акционог плана за Роме како би се обезбедило потпуно укључивање ромске деце у предшколско, основно и средње образовање, да брзо спроведу с тим повезане мере и да коригују амбициозне циљеве за кључне показатеље, попут повећања стопа уписа и завршавања школе у основном и средњем образовању.

82. Што се тиче друге области интеграције, становања Рома, ЕКРИ са жаљењем констатује да су учињени напори сувише мали по обиму да би се побољшали жалосни услови становања десетина хиљада Рома. У прошлости је избројано 593 сегрегираних ромских насеља са више од 100 становника, од којих су чак 72% неформална насеља. Тридесет седам процената свих ромских домаћинстава нема одговарајући приступ води за пиће код куће (у поређењу са 8% укупне популације), 67% их није повезано на канализациони систем, 11% нема напајање електричном енергијом, 49% мора да кува јело на огњишту на дрва, просечан број соба по особи износи 0,63 (у поређењу са 1,13), постојеће ромске стамбене јединице начелно су лошег квалитета, а многе се налазе у одвојеним, удаљеним и оронутим насељима; само 32% Рома има документе о власништву за своје домове (у поређењу са 90%).¹⁰³

83. С обзиром на степен недостатака и структурне дискриминације у овој области, ЕКРИ сматра да политички лидери, надлежни министри и локални органи морају да предузму велике напоре како би поправили ову неприхватљиву ситуацију, на пример, спровођењем препорука које је Специјални извештач УН за адекватне услове становања навео у свом недавном извештају.¹⁰⁴ Што се тиче стратегије за Роме, ЕКРИ сматра да је могућ брз напредак у спровођењу мера везаних за циљеве 5.2.2, 3 и 4 стратегије просторног планирања, легализације ромских кућа и побољшања јавне инфраструктуре за ромске домове и насеља. У вези са тиме, ЕКРИ у позитивном смислу констатује да у току мапирање инфраструктурних потреба у ромским насељима, које врши Министарство за инфраструктуру. Уз то, недавно је усвојена национална стратегија социјалног становања, а град Београд је донео акциони план за пресељење неформалних насеља како би се поштовали међународни и национални стандарди у случају иселјавања и расељавања. Новим законом о становању из децембра 2016. такође се побољшава заштита у случају пресељења. Да би се постигао напредак у постизању циљева 5.2.5 и 6 стратегије за Роме о побољшању стандарда становања и изградњи социјалних стамбених објеката, требало би у већем обиму тражити средства од међународних донатора, као што су Развојна банка Савета Европе и ЕУ. У том смислу, ЕКРИ у позитивном смислу констатује израду прве серије пројеката везаних за становање у 20 пилот општина, у оквиру Инструмента ЕУ за претприступну помоћ (ИПА) из 2013. године. Нови ИПА из 2017. године ће такође ставити нагласак на социјално становање.

84. ЕКРИ препоручује српским властима да и даље стављају посебан нагласак на остваривање циљева и мера везаних за становање Рома у одељку 5.2 стратегије за Роме и да у ту сврху траже средства од међународних донатора.

85. У области запошљавања, посебан нагласак треба ставити на врбовање сразмерног броја државних службеника из редова малог али све већег броја веома образованих Рома, како би се

¹⁰³ Детаљније о овоме видети у: Влада 2016б: 41 et seq. и 2013: 26; CommDH 2015: § 63; Секретаријат фондације Декаде инклузије Рома 2015: 62 et seq.

¹⁰⁴ Специјални извештач УН за адекватне услове становања 2016.

осигурала сразмерна заступљеност (циљ 3.6 стратегије за Роме). ЕКРИ сматра да је позитивна дискриминација нарочито потребна у овој области да би се окончала структурна дискриминација која се види у чињеници да ниједно лице ромске националности није запослено у важним институцијама јавних служби, и стога ЕКРИ упућује на препоруку изнету у § 90 овог извештаја. Да би се спровеле одговарајуће законске одредбе¹⁰⁵, треба институционализовати функције као што су ромски координатори¹⁰⁶, ромски здравствени медијатори, ромски асистенти у предшколским установама, припремним програмима и школама, као и ромски саветници и координатори; док броју од око 300 Рома који већ раде у тим областима треба надаље обезбедити одрживе радне услове. Републичка администрација, укључујући министарства, такође би требало да запошљава Роме. Додатна корист од остваривања овог циља огледала би се у томе што би особље са солидним знањем о ситуацији и остваривим решењима за многе проблеме с којима се Роми суочавају било овим путем интегрисано у државне службе.

- Друге етничке, верске и језичке мањине и мигранти

86. Што се тиче осталих мањина, ЕКРИ ће се усредсредити на мали број питања. Пре свега, ЕКРИ сматра да је важно прикупити податке о равноправности по питању услова живота различитих мањина у земљи. Такви подаци су неопходни за мониторинг и оцену да ли су и у којим областима оне изложене дискриминацији. Статистички подаци о притужбама којима располаже Повереница за заштиту равноправности указују на дискриминацију у области рада, здравства и јавних услуга.

87. С тим у вези, ЕКРИ са забринутошћу констатује да се чини да је незапосленост нарочито висока у појединим подручјима која су претежно насељена мањинама. Док је, према подацима српских власти, општа стопа незапослености у 2015. години износила 17,7%, ЕКРИ је била обавештена од стране цивилног друштва да је незапосленост у неким општинама са високим процентом албанског и бошњачког становништва износила до 60%, па и 70%. ЕКРИ жали што власти немају податке о незапослености за те општине који би били разврстани по етничкој припадности¹⁰⁷ и сматра да би требало прикупљати те, као и остале податке у вези са етничком припадношћу становништва. Истовремено, ЕКРИ скреће пажњу српским властима на међународне стандарде који су развијени у тој области.¹⁰⁸

88. ЕКРИ препоручује да српске власти развију систем показатеља интеграције и интензивирају прикупљање података о равноправности, при том обезбеђујући начела тајности, добровољне самоидентификације и информисаног пристајка. Те податке треба користити да би се унапредила интеграција и смањила дискриминација мањина у областима као што су образовање и запошљавање.

89. Истовремено, ЕКРИ подстиче власти да стимулишу привредну делатност у тим областима, привуку послодавце тим општинама¹⁰⁹ и признају дипломе стечене у суседним земљама и на универзитетима на Косову и Метохији.¹¹⁰ С тим у вези, делегација ЕКРИ је током теренске посете општини Прешево, која је претежно насељена лицима албанског порекла, чула отвореније и конструктивније ставове код млађе генерације домаћих политичара и покрајинских власти (в. такође § 23). Њихова усредсређеност на решавање конкретних, практичних проблема може да допринесе побољшању економске и опште ситуације лица која припадају мањинама. ЕКРИ сматра да би други органи власти, представници мањина и савети мањина требало да се надахну тим

¹⁰⁵ Члан 77. став 2. Устава, члан 21. Закона о заштити права и слобода националних мањина и члан 9. Закона о државним службеницима.

¹⁰⁶ В. Асоцијација координатора за ромска питања 2016.

¹⁰⁷ Власти су доставиле податке на регионалном нивоу. За Пчињски округ, где живи највише Албанаца, и за Рашки округ, где је удео Бошњака највећи, ти подаци указују на стопе незапослености од 15,8% односно 21,6%. Цифра за Рашки округ је друга највиша од свих округа.

¹⁰⁸ В. ЕКРИ 2007в и ЕУ ЕК 2013.

¹⁰⁹ У контексту запошљавања, ЕКРИ поново наглашава пример добре праксе интеграције знатног броја лица албанског порекла у мултиетничку полицију на југу земље.

¹¹⁰ О недавном закључивању споразума о узајамном признавању диплома које су издали универзитети на Косову и Метохији, в. Влада 2015: 12.

позитивним приступом овом важном питању међуетничке сарадње. Најзад, власти би требало да ставе посебан нагласак на запошљавање знатног броја лица која припадају мањинама у свим огранцима јавних служби (в. такође § 85), као што су и предвиделе у Акционом плану за остваривање права националних мањина. Требало би да одреде нумеричке показатеље за постизање тог циља, а могли би да користе владање језицима мањина као критеријум за избор у поступцима запошљавања. У том контексту, ЕКРИ у позитивном смислу констатује нови Закон о запосленима у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе, који омогућава такве позитивне мере.

90. ЕКРИ препоручује властима да дају висок приоритет запошљавању сразмерног броја Рома и припадника других мањина у државној служби и да им обезбеде да имају користи од једнако стабилних радних услова као и други државни службеници.

91. Многи случајеви дискриминације могу се избећи ако људи из свих делова хетерогених и мултиетничких друштава науче више од једног језика. ЕКРИ стога сматра да би власти требало да се постарају да сви, а нарочито лица мањинског порекла, стекну знање већинског језика на нивоу матерњег језика, а да истовремено могу да науче и користе у пракси регионалне или мањинске језике.¹¹¹ У том контексту, веома је важно и да се уклоне дискриминаторски садржаји из уџбеника и да се замене застарели уџбеници на језицима мањина.¹¹² Поред тога, ЕКРИ скреће пажњу властима на друге препоруке које је изнела у својој Препоруци о генералној политици бр. 10 о борби против расизма и дискриминације у школском образовању и путем школског образовања.

II. Теме специфичне за Србију

1. Препоруке за предстојећи период четвртог циклуса

92. Прва препорука за предстојећи период у другом извештају ЕКРИ о Србији била је да власти оснаже институцију Повереника за заштиту равноправности, обезбедивши да она има људске и финансијске ресурсе за ефикасно функционисање. ЕКРИ са задовољством констатује да је канцеларији Поверенице за заштиту равноправности обезбеђено 12 додатних службеника и да се у јесен 2016. године преселила у нове, одговарајуће просторије. Стога сматра да је ова препорука сада у потпуности примењена.

93. Што се тиче примене друге препоруке за предстојећи период – да се обезбеди интензивирање обуке која се пружа правосуђу о питањима расизма и расне дискриминације, како би се, између осталог, обезбедила боља пракса изрицања казни за расистичке злочине – власти су обавестиле ЕКРИ да је организована даља обука и да су обрађена додатна побољшања у Акционом плану за Поглавље 23. преговора о приступању ЕУ. Међутим, ЕКРИ сматра да још увек не постоји систематски приступ обуци правосуђа о говору мржње и злочинима из мржње и да та обука још није довела до неког приметног побољшања у пракси изрицања казни за расистичка кривична дела (в. §§ 47 et seq. овог извештаја). ЕКРИ стога сматра да ова препорука није у потпуности примењена.

94. ЕКРИ је у својим закључцима о Србији констатовала да је трећа препорука за предстојећи период - о издавању личних докумената за Роме - у потпуности примењена.

2. Политике за сузбијање дискриминације и нетолеранције према ЛГБТ особама¹¹³

- Подаци

95. У Србији не постоје званични подаци о ЛГБТ особама, њиховим условима живота и

¹¹¹ В. Преамбулу Европској повељи о регионалним и мањинским језицима. Према тврдњама власти, 561.502 деце похађало је наставу на једном од девет различитих језика националних мањина у основним школама током школске 2016/2017. године. Још 11.509 деце учило је један од 14 језика националних мањина као изборни предмет.

¹¹² Упор. Влада 2013: 29.

¹¹³ За терминологију, в. дефиниције утврђене у CommDH 2011.

дискриминацији којој су изложене. Истраживања показују да су предрасуде према ЛГБТ особама широко распрострањене¹¹⁴. Осамдесет процената укупне популације не би желело да има ЛГБТ особу за суседа, а само 18% наводи да познаје неку ЛГБТИ особу и комуницира са њом. Двадесет шест процената каже да би, након што би открили да им је пријатељ или сусед ЛГБТИ особа, престали да комуницирају с њим/њом; 24% би покушало да пронађу лек за њега/њу. Седамдесет два процента ЛГБТИ особа у Србији рекло је да су биле психолошки злостављане, 51% особа је било дискриминисано, а 23% њих је претрпело физичко насиље.¹¹⁵ ЛГБТ особе су свакодневно забринуте за своју безбедност, што у великој мери утиче на њихове животе.¹¹⁶ У овом контексту, 63% геј мушкараца у Србији наводи да су у прошлости помишљали на самоубиство (23,9% од укупне популације), а 9% тренутно размишља о самоубиству.¹¹⁷

- Законодавство и политике

96. Циљ Стратегије превенције и заштите од дискриминације за период 2013-2018. године и одговарајућег акционог плана јесте да се обезбеди поштовање уставног начела забране дискриминације и да се смањи висок ниво предрасуда. Ово документи садрже мере за унапређење законодавног оквира, борбу против дискриминаторске праксе и структурне дискриминације, као и за подстицање културе толеранције у широј јавности.¹¹⁸

97. ЕКРИ са задовољством констатује да ова Стратегија предвиђа обимне законске измене. Пре свега, ЕКРИ сматра да сексуалну оријентацију и родни идентитет треба увести као забрањене основе дискриминације у све одредбе кривичног закона о говору мржње и насилним злочинима из мржње (в. препоруку у § 0) и да би сексуална оријентација требало да буде укључена у списак забрањених основа дискриминације у члану 5. недавно донетог закона о полицији.¹¹⁹ Опште превентивно дејство таквих измена било би снажан сигнал широј јавности да је свако насиље и говор мржње према ЛГБТ особама неприхватљиво. Истовремено, такве измене законодавства веома би јасно показале полицији и тужилаштву да треба ставити посебан нагласак на хомофобне и трансфобне злочине из мржње и да све наводе о таквим кривичним делима треба темељно истражити.

98. У области грађанског права, ЕКРИ са задовољством констатује да акциони план под тачком 4.3.2 садржи меру израде закона о регистрованим партнерствима за истополне парове до краја 2017. године. Почетни предлог је представило цивилно друштво,¹²⁰ а јавна расправа одржана је 2015. године. ЕКРИ сматра да је такво законодавство од великог значаја за остваривање права ЛГБТ особа на равноправност, и подстиче власти да поштују временски оквир за спровођење те мере.

99. За трансродне особе је од великог значаја да им буде доступан медицински поступак промене пола. Требало би да постоји и законски пропис о промени имена и рода на брз, транспарентан и приступачан начин. ЕКРИ стога у позитивном смислу констатује меру ове стратегије да се у законодавство укључе делотворни поступци за ова питања; истовремено, ЕКРИ скреће пажњу властима на међународне стандарде у овој области и на тренд да се те промене омогућују без наметања мера које дубоко ремете право трансродних особа на приватни и породични живот, као што су операција промене пола, захтевни хормонски третман, стерилизација, развод и обиман психијатријски преглед.¹²¹

100. ЕКРИ препоручује да власти у оквиру својих стратегија борбе против дискриминације спроводе мере за увођење регистрованих партнерстава за истополне парове и за регулисање промене имена и рода трансродних особа у оквиру планираних рокова.

101. С обзиром на велики потенцијал за породично насиље и друге облике насиља над ЛГБТ

¹¹⁴ Видети и §§ 19 и 58.

¹¹⁵ NDI et al. 2015; видети и § 19 овог извештаја.

¹¹⁶ Влада 2013: 41.

¹¹⁷ PinkNews 2013.

¹¹⁸ Влада 2013: 12 и 39 et seq.

¹¹⁹ Gayten 2016.

¹²⁰ Београдски центар за људска права 2016: 329.

¹²¹ Европски суд за људска права 2016; Савет Европе, Комитет министара 2010; в. такође прописе из те области недавно донете у Данској, на Малти и у Норвешкој.

особама, ЕКРИ сматра да би власти требало да ставе посебан нагласак на унапређење личне безбедности ЛГБТ особа. Требало би да школе, универзитети, војне снаге и друге снаге безбедности буду свесни малтретирања и да стварају безбедно окружење у коме би младе ЛГБТ особе примале информације, помоћ и заштиту који су им потребни у нарочито тешкој фази обелодањивања своје сексуалне оријентације или родног идентитета. Подизање свести о ХИВ-у треба поново интензивирати, и успоставити довољан број склоништа у којима би ЛГБТ особе, а нарочито трансродне особе, могле наћи сигурно место, нарочито током обелодањивања своје сексуалне оријентације или родне транзиције.

102. Статистика показује да знатан део дискриминације над ЛГБТ особама врше државни службеници који припадају полицији, војсци, здравственим службама и правосуђу; честа је и дискриминација у школама.¹²² Та врста нетолеранције нарочито је погубна јер често дубоко ремети лични и породични живот ЛГБТ особа; такође се сматра тешким обликом дискриминације према члану 13. став 2. Закона о забрани дискриминације. У том контексту, ЕКРИ у позитивном смислу констатује знатан број мера обуке припадника полиције и социјалних радника о ЛГБТ питањима. Истовремено, сматра да такву обуку треба наставити и проширити на друге секторе, као што су здравствене службе и војска. Власти би требало и да уведу ЛГБТ питања у обавезне школске програме, да уклоне хомофобне и трансфобне садржаје из уџбеника и да обезбеде да се наставници и социјални радници у школама сензибилизују и обуче о ЛГБТ питањима.

103. Најзад, ЕКРИ изражава жаљење што јавни службеници не доприносе увек постизању циља ове стратегије да се подстиче култура толеранције према ЛГБТ особама. Један истакнут пример говора мржње од стране бившег председника Владе већ је поменут у § 22.¹²³ Са друге стране, такође постоје знаци побољшања, као што је недавно именовање министарке која је отворено геј оријентације. На основу овога, ЕКРИ сматра да би највиши представници државе требало да постану стални узор у погледу унапређивања ставова према ЛГБТ особама. Покретање дијалога са верским лидерима у земљи, ради подстицања већег разумевања и толеранције према ЛГБТ особама, такође би представљало важан корак напред.

104. **ЕКРИ препоручује да власти створе безбедно окружење за ЛГБТ особе, наставе и прошире обуку јавних службеника о ЛГБТ питањима и уведу ЛГБТ питања у обавезне школске програме, а да власти и високи представници државе постану узор понашања кад је реч о унапређивању ставова према ЛГБТ особама.**

ПРЕПОРУКЕ ЗА ПРЕДСТОЈЕЋИ ПЕРИОД

Две конкретне препоруке чију приоритетну примену ЕКРИ захтева од власти Србије јесу следеће:

ЕКРИ препоручује да Народна Скупштина Републике Србије и Влада Републике Србије усвоје кодекс понашања којим се забрањује употреба говора мржње, предвиђа суспензија мандата и друге санкције за кршење њихових одредаба и успостављају делотворни канали за извештавање.

ЕКРИ препоручује властима да дају висок приоритет запошљавању сразмерног броја Рома и припадника других мањина у државној служби и да им обезбеде да имају користи од једнако стабилних радних услова као и други државни службеници.

ЕКРИ ће најкасније у року од две године од објављивања овог извештаја спровести процес праћења активности у предстојећем периоду по питању ове две препоруке.

¹²² NDI 2015: 14.

¹²³ Други недавни пример омаловажавајуће изјаве јесте изјава тренутног председника Владе након ЛГБТ параде 2016. године, која је добила велики публицитет, да би радије отишао на свадбу сина бившег министра одбране него што би се придружио Паради поноса, пошто на свадби има више гостију. Институт за медије и различитости, 2016.

СПИСАК ПРЕПОРУКА

Место препорука у тексту извештаја приказано је у заградама.

1. (§7) ЕКРИ препоручује да органи власти Србије ускладе своје кривично право с Препоруком ЕКРИ о општој политици бр. 7; конкретно, потребно је да: (i) у све кривичне законе укључе одредбе о борби против расизма и нетолеранције на основу боје коже, језика, националности, етничког порекла, сексуалне оријентације и родног идентитета, (ii) инкриминишу подстрекивање на насиље, (iii) инкриминишу подстрекивање на мржњу, дискриминацију и насиље над лицима или групама лица која живе изван Србије, (iv) инкриминишу свако порицање, тривијализација, оправдавање или одобравање злочина геноцида, злочина против човечности или ратних злочина и (v) инкриминишу формирање или предвођење групе која подстиче расизам, пружање подршке таквој групи или учествовање у њеним активностима.
2. (§ 15) ЕКРИ препоручује да органи власти у Србији своје законодавство о забрани дискриминације у потпуности ускладе са Препоруком ЕКРИ о општој политици бр. 7; конкретно, потребно је: (i) обезбедити могућност подношења тужбе у случајевима посредне дискриминације и пре стварног довођења лица у неповољнији положај, (ii) појаснити обухват опште забране дискриминације прописане Законом о забрани дискриминације Републике Србије, (iii) увести законску одредбу којом ће се свим органима јавне власти прописати позитивна обавеза подстицања равноправности и спречавања дискриминације у обављању њихових дужности, (iv) усвојити законодавство о бесплатној правној помоћи, укључујући и право на бесплатно заступање од стране адвоката, (v) прописати да се све дискриминаторске одредбе садржане у индивидуалним или колективним уговорима, споразумима или другим прописима морају изменити или ће се сматрати ништавним и (vi) прописати обавезу да се спречи финансирање из јавних средстава свих организација, укључујући и политичке странке, које подстичу расизам.
3. (§ 17) ЕКРИ препоручује да органи власти Републике Србије дају Повереници за заштиту равноправности овлашћење за покретање поступака по службеној дужности и овлашћење да наложи достављање докумената и других елемената и да исте одузме.
4. (§ 34) ЕКРИ препоручује да Народна Скупштина и Влада Републике Србије усвоје кодекс понашања којима се забрањује коришћење говора мржње, предвиђа суспензија мандата и друге санкције за кршење њихових одредаба и успостављају ефикасне канале за пријављивање.
5. (§ 38) ЕКРИ препоручује да органи власти Србије покрену интензивну обуку за новинаре о Етичком кодексу новинара, коју на пример могу да спроводе Савет за штампу, Регулаторно тело за електронске медије и Повереница за заштиту равноправности.
6. (§ 42) ЕКРИ препоручује (i) да органи власти обезбеде потпуну независност Регулаторног тела за електронске медије (РЕМ) и да се уздржавају од било каквог политичког утицаја на ово тело, (ii) да Савет за штампу добије овлашћење да покреће поступке по службеној дужности, (iii) да органи власти обезбеде извршење одлука Савета за штампу применом финансијских санкција, као што је на пример смањење јавних субвенција, (iv) да РЕМ, Савет за штампу и Повереница за заштиту једнакости поступају у свим случајевима говора мржње у медијима, (v) да ове институције изричу делотворне, сразмерне и одвраћајуће санкције и (vi) да јавно објављују своје одлуке.
7. (§ 45) ЕКРИ препоручује да органи власти Србије припреме стратегију за борбу против говора мржње на интернету, без задирања у уређивачку независност медија.
8. (§ 50) ЕКРИ препоручује да полиција и тужилаштва Републике Србије широм земље именују особе за контакт за угрожене групе које су мета говора мржње и злочина из мржње. Ове особе за контакт морају да имају обезбеђену сталну обуку о истрази говора мржње и злочина из мржње и заједно с Повереницом за заштиту једнакости морају да успоставе и одржавају редован дијалог са овим групама, да би се обезбедило адекватно пријављивање, истрага и процесуирање говора мржње.
9. (§ 52) ЕКРИ препоручује да органи власти Србије успоставе и воде систем за евидентирање и праћење расистичких, хомофобних и трансфобних инцидената и мере у којој се ови инциденти

доведе пред тужилаштва и на крају квалификују као расистичка, хомофобна и трансфобна дела. Полиција и тужилаштва морају одмах и детаљно да истраже све пријављене случајеве говора мржње и да настоје да обезбеде изрицање делотворних и одвраћајућих казни.

10. (§ 54) ЕКРИ препоручује да Повереница да заштиту равноправности и Заштитник грађана наставе да помажу жртвама говора мржње у изношењу својих случајева пред судове.

11. (§ 57) ЕКРИ снажно препоручује да власти предузму непосредне мере да истражују, кривично гоне и кажњавају расистичко понашање навијача. Надаље препоручује да власти предузму мере да забране расистичке спортске навијачке клубове.

12. (§ 64) ЕКРИ препоручује да се полиција и тужилачке службе постарају да буду покренуте истраге у свим случајевима расистичког, хомофобног и трансфобног насиља, нарочито када постоје докази који указују на то да се може применити члан 54а Кривичног законика о отежавајућим околностима. Тужиоци у оптужницама треба изричито да се позову на члан 54а КЗ.

13. (§ 68) ЕКРИ препоручује српским властима да делотворно спроводе Националну стратегију за процесуирање ратних злочина и јавно признају да су масакри у Сребреници представљали геноцид.

14. (§ 76) ЕКРИ препоручује српским властима да одреде централне, покрајинске и локалне органе који би били одговорни за остваривање циљева и спровођење одговарајућих мера стратегије за Роме, да одреде неопходне људске и финансијске ресурсе за њихово спровођење, да успоставе снажну процедуру и структуру мониторинга, и да се постарају да се испуне специфичне потребе Рома расељених са Косова.

15. (§ 80) ЕКРИ препоручује да српске власти у значајној мери и на годишњем нивоу повећавају стопу похађања предшколских установа међу ромском децом, нарочито међу оном која живе у ромским насељима. Истовремено, власти би требало да им обезбеде да довољно савладају будући језик наставе пре поласка у основну школу.

16. (§ 82) ЕКРИ препоручује да се власти, нарочито школски органи, усредсреде на циљ 5.1 акционог плана за Роме како би се обезбедило потпуно укључивање ромске деце у предшколско, основно и средње образовање, да брзо спроведу с тим повезане мере и да коригују амбициозне циљеве за кључне показатеље, попут повећања стопа уписа и завршавања школе у основном и средњем образовању

17. (§ 85) ЕКРИ препоручује српским властима да и даље стављају посебан нагласак на остваривање циљева и мера везаних за становање Рома у одељку 5.2 стратегије за Роме и да у ту сврху траже средства од међународних донатора.

18. (§ 89) ЕКРИ препоручује да српске власти развију систем показатеља интеграције и интензивирају прикупљање података о равноправности, при том обезбеђујући начела тајности, добровољне самоидентификације и информисаног пристанка. Те податке треба користити да би се унапредила интеграција и смањила дискриминација мањина у областима као што су образовање и запошљавање.

19. (§ 91) ЕКРИ препоручује властима да дају висок приоритет запошљавању сразмерног броја Рома и припадника других мањина у државној служби и да им обезбеде да имају користи од једнако стабилних радних услова као и други државни службеници.

20. (§101) ЕКРИ препоручује да власти у оквиру својих стратегија борбе против дискриминације спроводе мере за увођење регистрованих партнерстава за истополне парове и за регулисање промене имена и рода трансродних особа у оквиру планираних рокова.

21. (§ 105) ЕКРИ препоручује да власти створе безбедно окружење за ЛГБТ особе, наставе и прошире обуку јавних службеника о ЛГБТ питањима и уведу ЛГБТ питања у обавезне школске програме, а да власти и високи представници државе постану узор понашања кад је реч о унапређивању ставова према ЛГБТ особама.

Библиографија

У овој библиографији су наведени најважнији објављени извори који су коришћени током испитивања ситуације у Србији. Не треба је сматрати исцрпним списком свих извора информација који су били на располагању ЕКРИ током припреме извештаја.

Европска комисија против расизма и нетолеранције (ЕКРИ)

1. ЕКРИ (2014), Conclusions on the implementation of the recommendations in respect of Serbia subject to interim follow-up, CRI(2014)24.
2. ЕКРИ (2011а), Извештај о Србији (четврти циклус мониторинга), CRI(2011)21.
3. ЕКРИ (2008), Извештај о Србији, CRI(2008)25.
4. ЕКРИ (1996), Препорука о генералној политици бр.1: Борба против расизма, ксенофобије, антисемитизма и нетолеранције, CRI(96)43 rev.
5. ЕКРИ (1997), Препорука о генералној политици бр. 2: Специјализована тела на националном нивоу за борбу против расизма, ксенофобије, антисемитизма и нетолеранције, CRI(97)36.
6. ЕКРИ (1998а), Препорука о генералној политици бр. 3: Борба против расизма и нетолеранције којој су изложени Роми/Цигани, CRI(98)29 rev.
7. ЕКРИ (1998б), Препорука о генералној политици бр. 4: Национална истраживања о искуству и виђењу дискриминације и расизма из угла потенцијалних жртава, CRI(98)30.
8. ЕКРИ (2000), Препорука о генералној политици бр. 5: о борби против нетолеранције и дискриминације муслимана, CRI(2000)21.
9. ЕКРИ (2001б), Препорука о генералној политици бр. 6: о борби против ширења расистичког, ксенофобичног и антисемитског материјала путем Интернета, CRI(2001)1.
10. ЕКРИ (2003), Препорука о генералној политици бр. 7: Национално законодавство за борбу против расизма и расне дискриминације, CRI(2003)8.
11. ЕКРИ (2004а), Препорука о генералној политици бр. 8: о сузбијању расизма у борби против тероризма, CRI(2004)26.
12. ЕКРИ (2004б), Препорука о генералној политици бр. 9: Борба против антисемитизма, CRI(2004)37.
13. ЕКРИ (2007а), Препорука о генералној политици бр. 10: о борби против расизма и расне дискриминације у школском образовању и путем школског образовања, CRI(2007)6.
14. ЕКРИ (2007б), Препорука о генералној политици бр. 11: о борби против расизма и расне дискриминације у полицијском раду, CRI(2007)39.
15. ЕКРИ (2009), Препорука о генералној политици бр. 12: о борби против расизма и расне дискриминације у области спорта, CRI(2009)5.
16. ЕКРИ (2001б), Препорука о генералној политици бр. 13: о борби против антициганизма и дискриминације Рома, CRI(2011)37.
17. ЕКРИ (2012), Препорука о генералној политици бр. 14: о борби против расизма и расне дискриминације у запошљавању, CRI(2012)48.
18. ЕКРИ (2016а), Препорука о генералној политици бр. 15 о сузбијању говора мржње, CRI(2016)15.
19. ЕКРИ (2016б), General Policy Recommendation No. 16 on safeguarding irregularly present migrants from discrimination, CRI(2016)16.
20. ЕКРИ (2007с), "Ethnic" statistics and data protection in the Council of Europe countries, Study Report By Patrick Simon.

Други извори

21. Удружење новинара Србије из 1881. године (2013), Кодекс новинара Србије.
22. Ад Хок Комитет стручњака за ромска питања (CAHROM) (2014), Thematic report on (re-) housing solutions for Roma and alternative measures to (forced) evictions, CAHROM(2014)4.
23. Албански институт за међународне студије (2013), Albania and Serbia - Perceptions and Reality.
24. Amnesty International (2016), Annual Report, Serbia 2015/2016.
25. Analyzing Europe (2016, April 10), How to get away with hate speech.

26. Асоцијација координатора за ромска питања (2016), Неједнак третман координатора за ромска питања запослених у ЈЛС.
27. Balkan Insight (2016a, 14. септембар), Serbia MPs Accuse Ombudsman of Political Ambitions.
28. Balkan Insight (2016b, 7. септембар), Serbian Pro-Govt Tabloid Labels Female Activists 'Spies'.
29. Balkan Insight (2016в, 5. септембар), Balkan leaders revive nationalism for political advantage.
30. Balkan Insight (2016г, јули 2016), Serbia's Genocide Denial Ensures an Annual Fiasco.
31. Balkan Insight (2016e, 17. март Serbian Security Agency Out of Control, Ombudsman.
32. Balkan Insight (2014a; 1. децембар), Serbian police hunt anti-Roma campaigners.
33. Balkan Insight (2014b, 6. август), Serbia Media Union Slates Editor's Anti-Croat Rant.
34. Balkan Insight (2014c, 12. март), Serb Hate Speech Brings Bosnia Match to Halt.
35. Balkan Insight (2011, 2. март), Antisemitic TV Rant Causes Furore in Serbia.
36. Б92 (1. април 2015), Шешел запалио заставу Хрватске.
37. Б92 (23. фебруар 2015), Dačić meets with LGBT representatives, apologizes.
38. Београдски центар за људска права (2016), Људска права у Србији 2015 - Право, пракса и међународни стандарди људских права
39. Београдски центар за људска права (2016б), Периодични извештај за јули-септембар 2016 - Право на азил у Републици Србији
40. British Broadcasting Company (BBC) (2016, септембар 2016), Bosnian Serb referendum challenges peace terms.
41. BBC (2010), The context behind Serbia's football hooligan problem.
42. CARE Србија (2011), Ситуациона анализа образовања и социјалне укључености ромских девојчица у Србији.
43. Cela, A. (2015), Albania-Serbia relations in the eyes of the Albanian Public.
44. Центар за слободне изборе и демократију (ЦеСИД) (2012), Извештај о истраживању јавног мњења „Однос грађана према дискриминацији у Србији“.
45. Civil Rights Defenders (11. новембар 2013), Hate actions against Roma must be stopped.
46. Чоловић И. (2000), Фудбал, хулигани и рат, у: Српска страна рата - Траума и катарза у историјском памћењу, приредио Небојша Попов.
47. Повереник за заштиту равноправности (2016а), Редовни годишњи извештај за 2015. годину
48. Повереник за заштиту равноправности (2016б, 25. април), Прилог Повереника за заштиту равноправности Републике Србије као подршка петом циклусу мониторинга ЕКРП.
49. Повереник за заштиту равноправности (ПЗР) (2015), Редовни годишњи извештај за 2014. годину.
50. ПЗР (2014), Редовни годишњи извештај за 2013. годину.
51. ПЗР (2013), Извештај о истраживању јавног мњења „Однос грађана према дискриминацији у Србији“.
52. Коалиција ОЦД за праћење испуњавања обавеза ОЕБС (2015), Самопроцена (2015).
53. Савет Европе, Саветодавни одбор Оквирне конвенције за заштиту националних мањина (2014), Треће мишљење о Србији, усвојено 28. новембра 2013, АСFC/OP/111(2013)006.
54. Комесар за људска права Савета Европе (CommDH) (2015а), Извештај после посете Србији од 16. до 20. марта 2015. године (CommDH(2015)14).
55. Комесар за људска права Савета Европе (2015б, 8. мај), Писмо председнику Владе Републике Србије.
56. CoE, CommDH (2011), Discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity in Europe, 2nd edition.
57. Савет Европе, Комитет министара (2010), Препорука CM/Rec/2010(5) о мерама за борбу против дискриминације на основу сексуалне оријентације или родног идентитета.
58. Crickley A., Hofmann, R. (2015), Expert Report on the situation of minority rights in the Republic of Serbia.
59. Секретаријат фондације Декаде инклузије Рома (2015), Индекс инклузије Рома 2015.
60. Deutsche Welle (31. март 2010), Serbia passes resolution condemning Srebrenica massacre.
61. European Center for Not-for-Profit Law (2016), Western Balkans Assembly Monitor Project - Freedom of Assembly in Serbia.
62. Европска унија (ЕУ), Европска комисија (ЕК) (2016), Република Србија, 2016. Извештај о напретку
63. ЕУ, ЕК, (2015), Република Србија, 2015. Извештај о напретку.

64. ЕУ, ЕК (2014), Извештај о напретку Србије.
65. ЕУ, ЕК (2013), Using EU Indicators of Immigrant integration.
66. ЕУ, ЕК, (2012), Извештај о напретку Србије за 2012. годину.
67. European Court of Human Rights (ECtHR) (2016), Gender identity issues, factsheet.
68. European network of legal experts in gender equality and non-discrimination (European Equality Law Network) (2015), Country report Non-discrimination, Serbia 2015.
69. European Parliament's Intergroup on LGBT Rights (2015, October 1), Parliamentarians condemn attack against lesbians in Denmark.
70. European Parliament's Intergroup on LGBT Rights (2014, September 15), MEPs condemn attack LGBTI activist in Belgrade.
71. European Roma Rights Centre (ERRC) (2014), Written Comments by the European Roma Rights Centre concerning Serbia, Regarding EU Accession Progress for Consideration by the European Commission during its 2014 Review.
72. Financial Times (24. септембар 2016), Balkan tensions rise amid migrant crisis.
73. Foundation for Political, Economic and Social Research (SETA) (2015), European Islamophobia Report 2015, Islamophobia in Serbia - National Report 2015, pp. 443 et seq.
74. Геј стрејт алијанса (2015), Годишњи извештај о стању људских права ЛГБТ особа у Србији за 2014. годину - Сажетак Извештаја.
75. Геј стрејт алијанса (2014, 11. јул), Апелациони суд донео правоснажну пресуду - Драган Марковић Палма крив за дискриминацију ЛГБТ популације.
76. Gayten (2016), ECRI CBC Monitoring pro forma on LGBT issues.
77. Влада Републике Србије (2016а), Национална стратегија за процесуирање ратних злочина за период 2016-2020. године
78. Влада Републике Србије (2016б), Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период од 2016. до 2025. године.
79. Влада Републике Србије, Канцеларија за људска и мањинска права (2016в, 31. мај), Информације за ЕКРИ.
80. Влада Републике Србије (2015), Извештај о напретку дијалога Београда и Приштине (за период од априла до октобра 2015. године).
81. Влада Републике Србије (2014), Акциони план за примену Стратегије превенције и заштите од дискриминације за период од 2014. до 2018. године, на српском језику, http://www.rsip.gov.rs/strateg/36/obr/AP_Nacrt%20CISTO_3107.pdf.
82. Влада Републике Србије (2013), Стратегија превенције и заштите од дискриминације за период од 2013. до 2018. године
83. Информер (2016, 1. октобар), ПА ОДСТУПИ ВИШЕ! Заштитник грађана Саша Јанковић жали што је део Србије!
84. Lesbian, Gay, Bisexual, Trans & Intersex Association (ILGA) Europe (2016), Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe.
85. ILGA Europe (2015), Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe.
86. ILGA Europe (2014), Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe Annual Review 2014.
87. ILGA Europe (2012), of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe Annual Review 2011.
88. InSerbia (2014, 2. децембар), Member of "Serb Action" group arrested for anti-Roma flyers.
89. InSerbia {2014, 1. децембар), Flyers with hate speech against Roma in Serbia.
90. InSerbia (2014, 14. август), DSS, LDP ask Serbian gov't to ban Balazs Sziva concert in Novi Becej.
91. IPSOS Public Affairs (2015), Public opinion in Serbia - Citizens' attitudes on Albania and Albanians and perception of relations between peoples and states.
92. Културни центар ДамаД, Нови Пазар (2015), Интегрисани одговор заједнице на изазове по људску сигурност у Новом Пазару.
93. Лабрис - организација за лезбејска људска права (2013), Годишњи извештај о положају LGBTIQ популације у Србији за 2012. годину.
94. Media Diversity Institute (2016, 18. септембар), Media Coverage of the Belgrade Pride 2016.
95. Media Diversity Institute (2013, 3. децембар), Serbian Newspaper Initiated Anti-Roma Protest.
96. National Democratic Institute (NDI) et al. (2015), LGBT Public Opinion Poll Western Balkans

June/July 2015, <http://www.slideshare.net/NDIdemocracy/ndi-public-opinion-poll-in-the-balkans-on-lgbti-communities>, приступљено 3.11.2016.

97. НУНС (2016а, 3. октобар), Вербално насиље у Информеру.
98. НУНС (2016б, 12. септембар), Открити ко прети смрћу Сејдиновићу и Георгијеву.
99. НУНС (2016в, 8. септембар), Осуда изјава Војислава Шешеља о Наташи Кандић, Соњи Бисерко и Јелени Милић.
100. Numan-Metcalt K. & Benedek W. (2015), Expert Report on the situation regarding freedom of expression and media in the Republic of Serbia.
101. Канцеларија за људска и мањинска права Владе Републике Србије (2016), Информације достављене за пети циклус мониторинга ЕКРИ.
102. Покрајински заштитник грађана - Омбудсман (2015), Координатори за ромска питања у Аутономној покрајини Војводини - Анализа положаја координатора за ромска питања у јединицама локалне самоуправе у Аутономној покрајини Војводини, Србија, превод Закључка на енглески језик.
103. Opendemocracy (2013, 16. јул), "Red Star Serbia, never Yugoslavia!" Football, politics and national identity in Serbia.
104. Open Society Foundations (2015), Fighting discrimination in Serbia: role of the Media.
105. Организација за безбедност и сарадњу у Европи (ОЕБС), Мисија у Србији (2015), Поступци за ратне злочине у Србији (2003-2014) - Анализа резултата праћења суђења Мисије ОЕБС-а у Србији.
106. OSCE, Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) (2016), Hate Crime Reporting Serbia, <http://hatecrime.osce.org/serbia>, приступљено 19.05.2016.
107. OSCE Representative on Freedom of the Media (2016, 16. септембар), Death threats against journalists in Serbia must be investigated and their safety ensured, says OSCE Representative.
108. OSCE (2016, 4. април), Serbia to introduce ODIHR/Anne Frank House teaching materials on antisemitism in classrooms.
109. PinkNews (2013), Survey: Almost one in ten young gay men in Serbia are suicidal.
110. PRAXIS (2016), Писани прилог за Европску комисију против расизма и нетолеранције.
111. Praxis (2015, 21. октобар), Вечерње новости дискриминисале Роме.
112. Савет за штампу (2014), Годишњи извештај Савета за штампу за 2013. годину.
113. Заштитник грађана (2016а), Уводна реч, општа оцена поштовања права грађана и најзначајнији подаци о активностима заштитника грађана у 2015. години
114. Заштитник грађана (2016б), Information document on the 5th monitoring cycle of the ECRI
115. Заштитник грађана (2015), Редован годишњи извештај Заштитника грађана за 2014. годину
116. Заштитник грађана (2011), Редован годишњи извештај Заштитника грађана за 2010. годину
117. Регионални центар за мањине (2016, 26. април), писани прилог за ЕКРИ.
118. Република Србија (2013), Трећи извештај који је Република Србија поднела 14. марта 2013. године у складу са чланом 25. став 2. Оквирне конвенције о заштити националних мањина, АСFC/SR/III(2013)001.
119. Република Србија (2010), Стратегија за унапређивање положаја Рома у Републици Србији
120. Reuters (2016, 8. јул), Russia blocks U.N. condemnation of Srebrenica as a genocide.
121. Rogers, R. and the Digital Methods Initiative (2013), Right-wing formations in Europe and their counter-measures; an online mapping, Govcom.org Foundation.
122. South East European Media Observatory (2015), Monitoring EU guidelines in Serbia -New laws old threats.
123. Stakić I. (2011), Homophobia and Hate Speech in Serbian Public Discourse: How Nationalist Myths and Stereotypes Influence Prejudices against the LGBT Minority, The Equal Rights Review, Vol. Seven (2011), pp. 44 et seq.
124. Стална конференција ромских удружења грађана - Лига Рома (2016), Извештај из сенке о ситуацији и напретку учињеном у заштити права Рома у процесу преговора за приступање Европској унији, нарочито у погледу поштовања услова који су утврђени у Поглављу 23.
125. The Guardian (2011, 24. мај), Serbia state TV apologises for Milosevic-era propaganda.
126. The Telegraph (2013, 25. април), Serbian president in historic Srebrenica massacre apology.
127. Trost T. & Kovacevic N. (2014), Football, hooliganism and nationalism: the reaction to Serbia's gay parade in reader commentary online, у: Hughson J. & Skillen F. (ed.), Football in Southeastern Europe - From Ethnic Homogenization to Reconciliation.
128. United Nations (UN), Committee on the Elimination of Racial Discrimination (2011), Concluding

Observations - Serbia, CERD/C/SRB/CO/1.

129. УНХЦП (2016), Подршка за ИРПЈ у Србији - Консолидовани извештај и програмска стратегија.

130. УН Механизам за међународне кривичне судове (2016, 6. април), Изјава тужиоца ММКС-а Сержа Брамерца у вези са жалбом на пресуду Претресног вијећа Војиславу Шешељу

131. UN Special Rapporteur on adequate housing (2016), Report on adequate housing as a component of the right to an adequate standard of living, and on the right to non-discrimination in this context on her mission to Serbia and Kosovo.

132. UN Unicef (2014), Serbia Multiple Indicator Cluster Survey 2014 - Serbia Roma Settlements Multiple Indicator Cluster Survey 2014 - Key Findings.

133. UN Unicef (2013), Utilisation of Digital Technologies, Risks and Incidence of Digital Violence Among Students in Serbia - Summary.

134. UN Unicef (2012), MICS4 in Serbia, Key Highlights.

135. US Department of State (2016), Serbia 2015 Human Rights Report.

136. US Department of State (2015), Serbia 2014 Report on International Religious Freedom.

137. US Department of State (2014), Serbia 2013 International Religious Freedom Report

138. US Department of State (2013), Serbia 2012 International Religious Freedom Report.

139. Vankova, Z. (2014), A Regional MIPEX Assessment of FYROM, Croatia, Serbia and Bosnia and Herzegovina,

http://www.migpolgroup.com/wp_mpg/wp-content/uploads/2014/04/MIPEX_Balkans_FIN.pdf

140. YUCOM Комитет правника за људска права (2016, 19. мај), Почуча: Женама у црном потребно жртвено јагње.

141. Иницијатива младих за људска права (2015), Примена стандарда правичног суђења у правосудном систему Србије

ПРИЛОГ: Став Владе

Следећи прилог не чини део ЕКРИ анализе и препорука у вези са ситуацијом у Србији.

ЕКРИ, у складу са својим процедурама за мониторинг, сардађивала је током процеса повеливог дијалога са органима власти у Србији на првом нацрту извештаја. Већи број коментара органа власти узети су обзир и интегрисани у финалну верзију извештаја.

Органи власти захтевали су да коментари буду саставни део извештаја, као прилог овом документу.

Коментари надлежних власти Републике Србије на Нацрт извештаја у оквиру петог циклуса мониторинга Европске комисије против расизма и нетолеранције СЕ (ЕКРИ)

ОПШТИ КОМЕНТАРИ

- Српске власти признају да је ЕКРИ извештај развијен на основу "анализе великог броја информација прикупљених из разних извора", који свакако укључују низ интервјуа током контактне посете. Како се наводи у предговору Нацрта извештаја "контактна посета пружа прилику да се упознају са странкама (владиних и невладиних) са циљем прикупљања детаљне информације". Ипак, са циљем да се постигне објективност закључака, сматрамо да Извештај у целисти треба да одражава ставове свих релевантних актера који су укључени у процес.

- Предложени Нацрт извештаја садржи низ закључака који нису подржани од стране било ког извора и / или релевантних чињеница. Сматрамо да се у Нацрту извештаја налази одређени број ставова и оцена углавном политичке природе, чиме ЕКРИ превазилази свој мандат, и који представљају мешање у политичку сферу.

- Упркос јасно наведеном мандату ЕКРИ да саставља извештај који садржи чињеничне анализе, даје сугестије и предлоге за решавање препознатих проблема (члан 11. став 1. Статута ЕКРИ), садашњи Нацрт Извештаја не може се довољно ослонити на чињенице, већ ЕКРИ извлачи закључке из извора који се не могу проверити или их уопште не наводи и тиме даје субјективне процене. Отуда није јасно каква је веза између чињеница и закључака наведених у Нацрту извештаја.

- Став ЕКРИ о постојању високог нивоа инхерентне социјалне дистанце између појединих делова становништва у његовој основи, српске власти виде као произвољан, јер нису наведена истраживања која подржавају такав став. То такође подразумева да не треба да постоји "никаква социјална дистанца" која се граничи са идеолошким погледима и ставовима и не би требало да буде део овог извештаја.

У вези са констатацијом да „читаве етничке заједнице и даље живе у страху од могућности новог таласа злочина из мржње“ и виђењем као застрашујућег понашања војних снага у близини границе са Прешевом, указујемо да се српске власти не слажу са таквим закључцима и посматрају ове изјаве као потпуно произвољне, с обзиром да ни Нацрт извештаја, ни чињенично стање, дају никакве доказе за такве закључке.

- У неким деловима Нацрта извештаја сматрамо да изрази нису довољно прецизни, тако да се помињу расистички ратни злочини. Међутим када се ради о области кршења међународног кривичног права елементи кривичних дела која одређују заштићене особе, њихове карактеристике или постојање као услова за постојање кривичног дела дискриминаторне намере да се жртве прогоне на политичкој, расној или верској основи прописани су међународним уговорима и обавеза су Републике Србије.

- Указујемо да велики број високих државних званичника, у својим јавним наступима позива на толеранцију, уважавање различитости и поштовање уставног принципа једнакости. Такође, у свакој прилици, указују на неопходност уздржавања од насиља према осетљивим друштвеним групама, а нарочито према ЛГБТИ особама. Неприхватљив је генерални став ЕКРИ да јавни званичници користе хушкачки говор, подстичу на нетрпељивост.

ПОЈЕДИНАЧНИ КОМЕНТАРИ

1) Коментар на параграф 1.

Истичемо да је Уставом Републике Србије, чланом 49. забрањено и кажњиво свако изазивање и подстицање расне, националне, верске или друге неравноправности, мржње или нетрпељивости.

Имајући у виду наведену одредбу Устава, указујемо да и члан 34. Кривичног закона (подстрекавање), у ставу 1. и 2. прописује да подстрекавање на насиље, иако није изричито прописано као радња извршења, кажњиво, уколико су за то испуњени законски услови.

У смислу чл.34. КЗ, подстрекавање се увек односи на конкретно кривично дело и мора бити управљено на одређено лице или одређени круг лица, при чему није неопходно да подстрекач лично познаје извршиоца.

Изазивање и распиривање мржње, у смислу чл.317. ст.1. КЗ, значи да се, пре свега, утиче на емоције, али делимично и на интелект, тиме што се ствара или јача одређено осећање и став према неком народу или етничкој заједници, а за постојање кривичног дела није од значаја да ли се и који даљи циљ жели постићи изазивањем или распиривањем мржње или нетрпељивости, у ком смислу налазимо да такав циљ може бити и насиље, с тим што уколико до нередица дође, у том случају ће се радити о квалификованом облику кривичног дела из чл.317. ст.3. КЗ.

2) Коментар на параграф 7.

Наведени основи кривичног дела, иако нису изричито прописани, укључени су у национално законодавство Србије, имајући у виду да је СФР Југославија је ратификовала Међународну конвенцију о укидању свих облика расне дискриминације 1967. године. Република Србија је по основу сукцесије претходних држава, чланица Конвенције од 2001. године. Појам „расне дискриминације“ из чл. 1. Конвенције УН о укидању свих облика расне дискриминације (CERD), односи на свако разликовање, искључивање, ограничавање или давање првенства који се заснивају на раси, боји, прецима, националном или етничком пореклу који имају за сврху или за резултат да наруше или да компромитирају признавање, уживање или вршење, под једнаким условима, права човека и основних слобода на политичком, економском, социјалном и културном пољу или у свакој другој области јавног живота“. У том смислу, налазимо да се под појам „припадности раси, националој и етничкој припадности, у смислу чл. 54а Кривичног закона, могу подвести и боја коже и језик, као основе кривичног дела.

3) Коментар на параграф 9.

Акционим планом за Преговарачко поглавље 23. у првом и другом кварталу 2017. године предвиђене су измене и допуне Закона о забрани дискриминације. Дефиниција посредне дискриминације је у поступку усаглашавања са директивама Европске уније.

4) Коментар на параграф 12 и 13.

Законом о забрани дискриминације је забрањено удруживање ради вршења дискриминације, односно деловање организација или група које је усмерено на кршење уставом, правилима међународног права и законом зајамчених слобода и права или на изазивање националне, расне, верске и друге мржње, раздора или нетрпељивости.

У складу са чланом 3. Закона о раду, колективним уговором код послодавца, у складу са законом, уређују се права, обавезе и одговорности из радног односа и међусобни односи учесника колективног уговора, док се правилником о раду, односно уговором о раду, у складу са законом, уређују права, обавезе и одговорности из радног односа, уколико се нису стекли услови за закључивање колективног уговора.

Напомињемо да су колективни уговор и правилник о раду општи акти у смислу Закона о раду. Чланом 9. Закона о раду је прописано да ако општи акт и поједине његове одредбе утврђују неповољније услове рада од услова утврђених законом, примењују се одредбе закона.

У складу са чланом 18 - 23. Закона о раду, забрањена је непосредна и посредна дискриминација лица која траже запослење, као и запослених, с обзиром на пол, рођење, језик, расу, боју коже, старост, трудноћу, здравствено стање, односно инвалидност, националну припадност, вероисповест, брачни статус, породичне обавезе, сексуално опредељење, политичко или друго уверење, социјално порекло, имовинско стање, чланство у политичким организацијама, синдикатима или неко друго лично својство.

У члану 20. Закона о раду прописано је да је дискриминација из члана 18. овог закона забрањена у односу на: 1) услове за запошљавање и избор кандидата за обављање одређеног посла; 2) услове рада и сва права из радног односа; 3) образовање, оспособљавање и усавршавање; 4) напредовање на послу; 5) отказ уговора о раду. Одредбе уговора о раду којима се утврђује дискриминација по неком од основа из члана 18. овог закона ништаве су.

Према члану 22. ст. 2. Закона о раду одредбе закона, општег акта и уговора о раду које се односе на посебну заштиту и помоћ одређеним категоријама запослених, а посебно оне о заштити особа са инвалидитетом, жена за време породилског одсуства и одсуства са рада ради неге детета, посебне неге детета, као и одредбе које се односе на посебна права родитеља, усвојитеља, старатеља и хранитеља – не сматрају се дискриминацијом.

Имајући у виду наведено, уколико општи акти (колективни уговори и правилници о раду) садрже дискриминаторске одредбе, исте се не примењују већ се у складу са чланом 9. Закона о раду примењују одредбе закона. Истовремено указујемо да је у надлежности Уставног суда утврђивање уставности закона као и уставности и законотости општих аката.

5) Коментар на параграф 14.

Уредбом о средствима за подстицање програма или недостајућег дела средстава за финансирање програма од јавног интереса које реализују удружења дефинисан је појам удружења, која у смислу ове Уредбе, подразумевају добровољне и невладине недобитне организације засноване на слободи удруживања више физичких или правних лица, основане ради остваривања и унапређења одређеног заједничког или општег циља и интереса, који нису забрањени Уставом или законом, уписана у регистар надлежног органа у складу са законом. У том смислу Агенција за привредне регистре, не може да региструје удружење којима се остварују циљеви који су забрањени Уставом или законом.

6) Коментар на параграф 16.

Према Закону о забрани дискриминације поступак по притужбама поднетим Поверенику за заштиту равноправности води се по поднетој притужби лица које сматра да је претрпело дискриминацију, односно организације која се бави заштитом људских права или другог лице. Међутим, многе друге активности које имају за циљ унапређење равноправности, као што су иницијативе за измене прописа, саопштења, упозорења, препоруке мера, подношење кривичних и прекршајних пријава, Повереник за заштиту равноправности реализује по сопственој иницијативи. Законом о забрани дискриминације, члан 37. прописано је да по пријему притужбе Повереник утврђује чињенично стање увидом у поднете доказе и узимањем изјава од подносиоце притужбе, лица против којег је притужба поднета, као и других лица. Повереник има право да захтева достављање документа и да узима изјаве од лица. Заплена предмета је могућа у кривичном и прекршајном поступку

7) Коментар на параграф 19.

Реченицу „Ти су случајеви завршени изрицањем пресуда против 21 лица“ заменити податком „Осуђујуће пресуде донете су против укупно 24 лица због кривичних дела из чл. 317 КЗ (3 лица), чл. 387 КЗ (1 лице) и чл. 138 КЗ (20 лица) извршених на штету ЛГБТ популације путем интернета“.

8) Коментар на параграф 28.

Поверенику за заштиту равноправности поднето је 69 притужби у области јавног информисања и медијма у којима је наведено лично својство (у 4 притужбе није наведено лично својство), а наведена лична својства нису се само односила на националну припадност или етничко порекло, већ је 21 на сексуалну оријентацију; 17 родни идентитет; 11 националну припадност или етничко порекло, а остала лична својства су наведена у препосталих 20 притужби.

9) Коментар на параграф 31.

Дана 27. марта и 28. августа 2016. године у Новом Пазару одржане фудбалске утакмице између Фудбалског клуба „Нови Пазар“ и Фудбалског клуба „Црвена Звезда“, којима је присуствовало 450 гледалаца (27. марта) и 300 гледалаца (28. августа) навијача Фудбалског клуба „Црвена Звезда“. Број навијача Фудбалског клуба „Црвена Звезда“ који је отпутовао у Нови Пазар се нимало не разликује од броја навијача који присуствују фудбалским утакмицама које фудбалски клуб „Црвена Звезда“ игра ван Београда. Указујемо да је Министарство унутрашњих послова, као и приликом одржавања свих спортских приредби било где на територији Републике Србије, на основу претходно сачињених безбедносних процена, ангажовало потребан број полицијских службеника у циљу очувања стабилног стања јавног реда и мира. Приликом наведених утакмица број ангажованих полицијских био приближан је броју полицајаца који се уобичајено ангажују приликом организованих одлазака навијача Црвене Звезде на гостовања ван Београда, ради спречавања физичког насиља на спортској приредби.

Навијачи су на фудбалску утакмицу отпутовали организовано аутобусима у организацији Фудбалског клуба „Црвена Звезда“, у складу са договором два фудбалска клуба и са бројем обезбеђених улазница. Полиција је пратила активности навијачких група, опсервирала могућа места окупљања навијача Фудбалског клуба „Црвена Звезда“ и у складу са безбедносном проценом, и устаљеним процедурама, са 50 полицијских службеника Полицијске управе за град Београд, предузела мере обезбеђења приликом одласка навијача „Црвене Звезде“ за Нови Пазар. Указујемо да је овај број од 50 ангажованих полицијских службеника знатно мањи од броја који се наводи у параграфу Нацрта, „око 2000“.

Везано за профил полицијских снага које су биле ангажоване у конкретним случајевима, наглашавамо да се ради о редовним линијама рада Министарства унутрашњих послова које се увек

ангажују за слична јавна окупљања (полицијски службеници полиције опште надлежности, саобраћајне полиције, оперативно обезбеђење, ватрогасна служба итд), а не о „специјалним полицијским снагама“, као је изнето у цитираној тачки Нацрта.

Такође, указујемо да су, у складу са законским прописима Републике Србије, утакмицама присуствовали представници надлежног тужилаштва који квалификују постојање кривичног дела у одређеним догађајима и да полицијски службеници поступају искључиво у складу са налозима надлежног тужиоца у конкретним случајевима, уколико се утврди да се у појединим понашањима стичу обележја кривичног дела.

Након утакмице полиција је интензивно радила на идентификацији лица која су угрозила безбедност учесника ових фудбалских утакмица и због извршених кривичних дела и прекршаја полиција је против 5 лица поднела кривичне, а против 8 лица прекршајне пријаве.

У вези са наводима који се односе на понашање једне групе гледалаца на фудбалској утакмици омладинске репрезентације Србије, указујемо да је наведена фудбалска утакмица одиграна дана 11.03.2014. године, у Модричи, у Босни и Херцеговини. Предметни спортски догађај није се одиграо на територији Републике Србије и не постоје индиције које би указивале да су у њему учествовали грађани са територије Републике Србије, односно „српски хулигани“ како стоји у Нацрту.

У вези са фудбалском утакмицом између „ФК Нови Пазар“ и „ФК Црвена Звезда“, одиграном у Новом Пазару дана 28. 08. 2016.године, након идентификације учинилаца, дана 16. 11. 2016. године, ПУ Нови Пазар је Вишем јавном тужилаштву у Новом Пазару поднела кривичну пријаву против 3 пунолетна и 2 малолетна лица, због основа сумње да су извршили кривично дело Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу из чл. 344а КЗ. У односу на малолетна лица, дана 30.11.2016.године судији за малолетнике Вишег суда у Новом Пазару је поднет захтев за покретање припремног поступка.

Поред тога, тужилаштво је у својству осумњиченог саслушало једног пунолетног осумњиченог који је у потпуности признао извршење кривичног дела, и будући да се ради о лицу које до сада није осуђивано, наредбом од 07.12.2016. године, овом лицу је наложено да уплати новчани износ у корист буџета Републике Србије. Два осумњичена се нису одазивала позивима тужилаштва из ког разлога је донета наредба за њихово принудно довођење. Након њиховог саслушања биће донета одлука.

10) Коментар на параграф 37.

У оквиру ИПА пројекта Министарства културе и информисања Јачање медијске слободе који је трајао од октобра 2013. године до маја 2016. године, спроведене су бројне активности (радионице, семинари и конференције) на тему имплементације хармонизованог медијског правног оквира усвојеног 2014. године, а посебно су обрађиване теме из области јавног информисања, дискриминација, говор мржње, право на информисање мањина и позиви за све активности су били адресирани, између осталог, на све представнике новинарских и медијских удружења, као и регулаторних и саморегулаторних тела.

Министарство културе и информисања организовало је и одржало две активности предвиђене акционим планом за Преговарачко поглавље 23. и то два стручна семинара 29. и 30. марта 2015. године о дискриминацији – Забрана говора мржње за представнике релевантних институција, струковних удружења и националне савете националних мањина. Семинаре су држали експерт холандског регулаторног тела, експерт професор медијског права и експерт адвокат реномиране адвокатске канцеларије како би сви учесници добили све три димензије – преглед релевантне европске легислативе и судске праксе као и преглед домаће легислативе и судске праксе.

11) Коментар на параграф 41.

Повереник за заштиту равноправности нема законска овлашћења да изриче новачане, нити било које друге казне. Изрицање новачаних казни је у надлежности суда, а Законом о забрани дискриминације су прописане висине казне које могу изрећи у прекршајном поступку. Повереник може, у складу са чланом 40. Закона о забрани дискриминације, ако лице коме је препорука упућена, а не поступи по препоруци, односно не отклони повреду права изрећи меру опомене. Ако лице не отклони повреду права у року од 30 дана од дана изрицања опомене, Повереник може о томе известити јавност.

12) Коментар на параграф 42.

Законске гаранције независности Регулаторног тела за електронске медије дате су кроз: одређивање статуса регулатора; начин избора органа регулатора-Савета регулаторног тела за електронске медије, регулисање престанка мандата, регулисање обављања функције и начин финансирања регулатора.

Законом о електронским медијима прописано је да је Регулаторно тело за електронске медије самостална независна регулаторна организација са својством правног лица, која врши јавна овлашћења у складу са законом. Регулаторно тело је функционално и финансијски независано од државних органа и организација, пружалаца медијских услуга и оператора.

- Начин избора органа регулатора-Савета регулаторног тела за електронске медије -Савет регулатора има 9 чланова. Чланове Савета бира Скупштина на предлог овлашћених предлагача. Чланове Савета предлажу : 1/3 држава (Народна скупштина 2 члана и Скупштина Аутономне покрајине Војводине 1 члана) и 2/3 невладин сектор.

- Регулација престанка мандата

-Мандат члану Савета престаје само из разлога и у поступку предвиђеном Законом (истеком времена, смрћу, разрешењем, подношењем оставке). Чланове Савета може разрешити, пре истека мандата, само Народна скупштина на основу критеријума предвиђених Законом;

- Регулација обављања функције

Члан савета не заступа интересе органа или организације које су их предложиле, већ св-оју функцију обављају самостално, по сопственом знању и савести у складу са законом; Нико нема право да на било који начин утиче на рад чланова Савета, нити су они дужни да поштују било чије инструкције у вези са својим радом, изузев одлука надлежног суда донетих у поступку судске контроле рада Савета; Законом је јасно утврђен делокруг рада Регулаторног тела и Савета;

Рад чланова Савета је јаван и Савет годишње подноси извештај Народној скупштини о свом раду.

- Начин финансирања регулатора

Регулатор се не финансира из буџета већ из накнада коју плаћају пружаоци медијских услуга. Одлуку о висини накнада доноси Регулатор. Влада даје сагласност на одлуку. Финансирање Регулатора врши се у складу са финансијским планом који за сваку годину доноси Савет регулатора, а на који сагласност даје Народна скупштина. У случају недостатка средстава Држава је дужна да обезбеди недостајућа средства за рад Регулатора. Вишак средстава регулатора ушлађије се у Буџет Републике Србије.

Чланови Савета имају право на новчану накнаду за свој рад и то председник Савета има право на новчану накнаду у висини троструке просечне месечне нето зараде у Републици Србији, а чланови Савета у висини двоструке просечне месечне нето зараде у Републици Србији.

13) Коментар на параграф 46.

Републичко тужилаштво је препознало потребу за унапређењем положаја свих жртава, у том циљу су основане Службе за информисање и подршку оштећених лица и сведока у вишим јавним тужилаштвима у Београду, Новом Саду, Нишу и Крагујевцу, као и у Првом основном јавном тужилаштву у Београду, док је у току оснивање ових служби у свим осталим вишим јавним тужилаштвима у Србији.

У оквиру Служби жртве и сведоци добијају основне информације о правима у поступку, доступним службама специјализоване помоћи из државног и невладиног сектора, могућности да се добије законом предвиђена заштита и осталим правима.

Мишљења смо да ће се успостављањем рада ових служби у пуном капацитету допринети унапређењу положаја свих жртава кривичних дела, нарочито посебно осетљивих категорија, у које спадају и жртве кривичних дела учињених из мржње.

14) Коментар на параграф 50.

У Министарству унутрашњих послова именовано је осам Официра за везу са ЛГБТИ заједницом у четири града у Србији. Официр за везу са ЛГБТИ заједницом Александар Стојменов добитник је награде за 2016. годину „Дуга“ за борбу против хомофобије и трансфобије коју додељујује Геј-Стрејт алијанса.

Национална контакт особа за борбу против злочина из мржње именована је крајем 2009. године.

Канцеларија за људска и мањинска права, уз подршку Мисије ОЕБС-а у Србији, организује редовне полугодишње састанке представника релевантних државних органа независних државних органа и организација цивилног друштва које су у свом досадашњем раду спроводиле активности у области борбе против злочина из мржње. Сврха ових састанака је да се поделе искуства, истраже могућности и механизми за унапређење даље сарадње свих актера, на пољу борбе против злочина из мржње и криминалитета мржње у Републици Србији. Намера Канцеларије за људска и мањинска права је да у наредном периоду, релевантне институције за ову област, одреде званичну контакт особу, како би се унапредила и повећала ефикасност рада наведеног интерресорног радног тела.

15) Коментар на параграф 51.

Све информације су на располагању овлашћеним лицима у току кривичног поступка у складу са Законом, или јавности у складу са прописима који регулишу приступ информацијама од јавног значаја. Напомињемо да према постојећем законском оквиру у Републици Србији не постоји „нагодба са жртвом“, већ институт споразума о признању кривичног дела између окривљеног и јавног тужиоца, о коме одлучује Суд. Прихватањем споразума, Суд окривљеног оглашава кривим за кривично дело које је предмет оптужбе.

Законом о полицији предвиђено да се обуке запослених у Министарству унутрашњих послова спровode у организацији организационе јединице надлежне за послове управљања људским ресурсима и планира се и реализује кроз стручно оспособљавање и усавршавање. Стручно оспособљавање реализује се између осталих и путем основне полицијске обуке, док се стручно усавршавање запослених планира и реализује у складу са програмом стручног усавршавања и у оквиру других облика стручног усавршавања.

У периоду од 01.01.2011. године надлежне организационе јединице Министарства унутрашњих послова спровеле су низ активности које се односе на стручно оспособљавање полазника основне полицијске обуке, и стручно усавршавање запослених у Министарству унутрашњих послова. Основна полицијска обука има за циљ оспособљавање полазника за законито и ефикасно обављање послова и задатака униформисаног полицијског службеника, на радном месту полицајца, и обавезна је за све будуће полицијске службенике, и организује се пре ступања у службу, односно пре заснивања радног односа у полицији.

Област људских права, у основној полицијској обуци (која се реализује у трајању од 12 месеци у Центру за основну полицијску обуку - ЦОПО), заступљена је у више наставних предмета и стручних модула, међу којима посебну улогу заузима предмет „Људска права и кодекс полицијске етике“ где се обрађују следеће тематске области: „Људска права и основне слободе човека“; „Морал и етика“; „Деонтологија“ и „Кодекс полицијске етике“. У оквиру тематске области „Људска права и основне

слободе човека”, место су нашле засебне наставне јединице које носе назив: „Право на живот и неповредивост психичког и физичког интегритета”, где се обрађују одредбе Универзалне декларације о правима човека, Међународног пакта о грађанским и политичким правима, Конвенције против мучења и других свирепих, нехуманих или понижавајућих казни или поступака, Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, Европски кодекс полицијске етике, затим одредбе Устава Републике Србије које гарантују неповредивост физичког и психичког интегритета и друге правне норме и „Родна равноправност” где су посебно имплементирани изводи из Препорука Комитета министара Савета Европе о мерама за борбу против дискриминације на основу сексуалне оријентације или родног идентитета.

Поред овог предмета, области везане за заштиту људских права и слобода, обрађују се и у оквиру предмета: „Кривично и кривично процесно право”, „Полицијски службеници: права, обавезе и дужности”, као и стручних модула: Сузбијање криминалитета, Примена полицијских овлашћења и употреба средстава принуде, Рад полиције у заједници.

У складу са Наставним планом и програмом стручног оспособљавања полазника основне полицијске обуке, у периоду од 01.01.2011. године до сада је успешно окончало обуку девет класа, односно 1.684 полазница и полазника (374 полазнице и 1.310 полазника). Поред наведеног, напомињемо да је у току обука једне класе (крај обуке предвиђен за јануар 2017. године) и то за 258 полазника и полазница (73 полазнице и 185 полазника). Све полазнице и полазници обуке су у току свог школовања имали прилику да стекну неопходна знања и изграде потребне ставове у вези са поштовањем људских права и слобода и превенцијом тортуре и лошег поступања полиције као и уважавања различитости особа других сексуалних оријентација и родног идентитета.

Стручно усавршавање запослених у Министарству унутрашњих послова Републике Србије представља континуирано унапређивање и развијање стечених знања, вештина, ставова и понашања, као и усвајање нових који су проистекли из праксе, научно истраживачког рада или нових законских уређења, с циљем законитог, ефикасног и безбедног обављања послова, и обавезно је за све запослене у Министарству.

Стручно усавршавање организује се и реализује у Министарству, у складу са Програмом стручног усавршавања који се доноси на годишњем нивоу од стране министра унутрашњих послова.

У периоду од 01.01.2011. године до данас, кроз стручно усавршавање запослених у Министарству – како кроз Програм стручног усавршавања, тако и друге активности реализоване ван наведеног Програма, а у сарадњи са другим органима и организацијама, реализовани су различити облици стручног усавршавања (обавезна теоријска настава, проблемска настава, инструктивни семинари, семинари, тренинзи тренера и сл.) који су за циљ имали унапређивање и развијање стечених знања, вештина, ставова и понашања, као и усвајање нових, из области препознавања и реаговања на дискриминацију и заштите људских и мањинских права, и то на следеће теме: Рад полиције са маргинализованим, мањинским и социјално рањивим групама; Полицијска етика – за очување личног и професионалног интегритета; Поступање полиције према малолетним учиниоцима кривичних дела и оштећеним малолетним лицима; Комисија за спровођење стандарда полицијског поступања у области превенција тортуре; Спровођење антидискриминационих политика; Уставна заштита људских и мањинских права; Насиље у породици и институционална заштита; Поступање полиције у складу са посебним протоколом о поступању полиције у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима; Законске одредбе које регулишу проблематику трговине људима, илегалних миграција и кријумчарење људима; Функционисање система азила у Републици Србији; Курс за борбу против трговине људима; Предузимање мера и радњи од стране полицијских службеника према мигрантима у Републици Србији у стању повећаног прилива миграната; Обуке из области равноправности и недискриминације.

16) Коментар на параграф 55.

Министарство унутрашњих послова Републике Србије у сарадњи са релевантним државним органима и другим субјектима, уз обавезу препознавања потребе заједничког деловања и одговорног учествовања, континуирано предузима низ мера и радњи у циљу ефикасније борбе против насиља и недоличног понашања на спортским приредбама. Такође, свесни чињенице да се ефикасно супротстављање насиљу на спортским приредбама може остварити кроз одговарајућу друштвену реакцију, превасходно на нормативном и оперативном нивоу, иницира се и остварује тесна сарадња са релевантним државним институцијама (тужилаштва, судови, органи за прекршаје, центри за социјални рад, Министарство омладине и спорта) и организаторима спортских приредби.

17) Коментар на параграф 56.

Министарство унутрашњих послова Републике Србије посвећено је борби против расизма и расистичког понашања на спортским приредбама и у потпуности подржава став Европске комисије против расизма и нетолеранције да лицима која испољавају таква понашања није место на спортским манифестацијама. С тим у вези указујемо да припадници Министарства унутрашњих послова приликом предузимања мера обезбеђења свих спортских приредби које се одржавају на територији Републике Србије, континуирано предузимају низ мера и радњи у циљу идентификације извршилаца кривичних дела и прекршаја, односно у циљу прикупљања расположивих доказа за процесуирање истих, о чему говори и податак да је од 2010. године, откривено укупно 348 кривичних дела из чл. 317. Кривичног закона, која су извршила 193 физичка лица, од чега је 30 кривичних дела „Изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпеливости” извршено на спортским приредбама. Такође, Министарство унутрашњих послова доследно и уз максимално ангажовање расположивих капацитета предузима законске мере и радње које су усмерене на спречавање насиља и недоличног понашања на спортским приредбама и у том циљу, између осталог, спроводи мере безбедности/заштитне мере „Забране присуствовања одређеним спортским приредбама”, које су правоснажним пресудама надлежних судова изречене извршиоцима кривичних дела и прекршаја у вези са спортским приредбама, чиме се онемогућава присуство истих на спортским приредбама у одређеном временском периоду. Спровођење института „Забране присуствовања одређеним спортским приредбама”, представља један од механизма државних органа да се идентификована и у законом спроведном поступку осуђена лица, искључе са спортских приредби у временском интервалу које пропише надлежни суд.

18) Коментар на параграф 58.

Уместо навода „32 случајева 2013. године, нешто већи број 2014. године“, уписати „У 2013. години евидентирана су 24 случаја, а у 2014. годину су регистрована 32 случаја“.
Извор података у фусноти 73: НДИ 2015: 11 није доступан јавности.

19) Коментар на параграф 59.

Током 2014, 2015. и 2016. године предузимане активности и свакодневно су праћени сви електронски и штампани медији, интернет портали, остваривана је комуникација са LGBTI активистима и прикупљана су сазнања и обавештења од других државних органа, међународних полицијских организација и страних полицијских служби о свим информацијама око безбедносних и других припрема за организовање обезбеђења јавног скупа у покрету „Парада поноса“, „Транс Парада“, „Понос Србије“ и „Недеље поноса“.

Две Параде поноса 2014 и 2016. године су протекле мирно и без инцидената. У 2015. години, оквиру Недеље поноса која је трајала од 14. до 21. септембра, у Београду је одржан низ културних и уметничких манифестација, као и дискусија на теме које су релевантне за ЛГБТИ заједницу у Србији. Прајд шетња и први скуп Понос транс* особа одржани су 20. септембра 2015. године, без инцидената, док је 2016. године Транс прајд одржан без икаквих инцидената и уз минималне мере безбедности. Присутни су били и представници међународних организација и државних институција. Влада је овим показала спремност осигура слободу кретања, а догађаји су били прилика да Србија покаже приврженост идејама толеранције и поштовања различитости. Процењено је да на овим скуповима и скуповима у покрету присуствовало : 2016. године – 1.200 учесника (Парада поноса и Понос Србије); 2015 – 1.100 учесника (Парада поноса и Транс Парада) и 2014. – 1.000 учесника (Парада поноса). Пракса показује и професионални напредак припадника полиције у погледу заштите ЛГБТИ особа од насиља, као и запослених у центрима за социјални рад који су адекватно обучени за поступање са ЛГБТИ особама и њиховим породицама. Реализоване су обуке које је похађало 1000 запослених из 146 центра за социјални рад. Напредне обуке су настављене и у 2015. и 2016. години, а похађало их је око 600 запослених у центрима за социјални рад и преко 200 ЛГБТИ особа. Такође, израђена је и објављена публикација „Препоруке за што адекватнији одговор система социјалне заштите на потребе ЛГБТ особа и њихових породица“. Обуке су спровеле Асоцијација Дуга и Канцеларија за људска и мањинска права уз подршку Савета Европе и амбасаде Велике Британије у Београду спровела обуке у центрима за социјални рад широм Србије у циљу подизања капацитета запослених за пружање услуга ЛГБТ особама и њиховим породицама.

20) Коментар на параграф 61.

Напомињемо да дрон који је прелетео преко стадиона за време утакмице репрезентација Републике Србије и Републике Албаније је носио заставу тзв „Велике Албаније, непостојеће државе, а не заставу Републике Албаније, који је био директна провокација, што ЕКРИ у свом извештају није констатовао.

Након одигравања фудбалске утакмице репрезентација Републике Србије и Републике Албаније, у Београду, полицијски службеници су од 17.10.2014. године, предузимали све неопходне активности на заштити објеката у власништву мањинских заједница, кроз стално присуство у непосредној близини објеката, као и кроз појачану патролну и позорничку делатност.

У другој половини октобра 2014. године, укупно су евидентирана 23 међунационална случаја на штету лица албанске и турске националности и Горанаца и то: девет случајева је евидентирано на подручју ПУ у Новом Саду од тога 7 оштећења каменовањем објеката („Војвођанка“, „Аспек“, „Европа“, „Баш Ђевап“, „Шар“, „Телеп“ и „Хас плус“) и два вербална сукоба (оба испред пекаре „Фуљи“). Од укупно 9 инцидената, полицијски службеници поднели су кривичне пријаве за 7 кривичних дела и то:

- изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости – 5,
- ометање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира – 1,
- уништење и оштећење туђе ствари – 1.
- Расветљена су четири кривична дела и то: изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости – 3 и ометање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда – 1 и против 11 лица српске националности поднете су кривичне пријаве. Поред тога, против два лица српске националности поднете су прекршајне пријаве.
- Пет случајева су евидентирана на подручју ПУ у Панчеву и то оштећење пекара „Банатски клас“ и „Софра“ – по 1 и „Ас Пек“ – 2 и један графит усмерен против лица албанске националности. Сви догађаји су за сада нерасветљени, а поводом оштећења пекаре „Софра“ у Јабуци полицијски

службеници су дошли до сазнања о могућим извршиоцима којима су уручени позиви да се јаве у ПУ у Панчеву.

- Три случаја су евидентирана на подручју ПУ у Зрењанину - оштећења пекара „Плави Јадран“, „Зрењанинка“ и „Златни клас сениор“. Од укупно три инцидента, полицијски службеници поднели су кривичне пријаву за:
- изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости – 1.

Ово кривично дело је расветљено и против лица српске националности поднета је кривична пријава. Поред тога, у помоћни уписник заведене су кривичне пријаве за два кривична дела уништење и оштећење туђе ствари. Такође, поднет је и захтев за покретање прекршајног поступка против лица српске националности.

Два случаја су евидентирана на подручју ПУ у Сремској Митровици и то оштећење пекаре „Арена“, којим поводом је против лица српске националности поднета кривична пријава за кривично дело уништење и оштећење туђе ствари. У другом случају, за активирање експлозивних направа у две пекаре „Миленијум АС“ против непознатог извршиоца је поднета кривична пријава за кривично дело изазивање опште опасности.

Два случаја су евидентирана на подручју ПУ у Сомбору и то оштећење пекаре „Давид“, због чега је против лица српске националности поднета кривична пријава за кривично дело изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости. У другом случају, у пекари „Два брата“, лице српске националности је подметнуло пожар и против истог поднета је кривична пријава за кривично дело изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости.

Два случаја су евидентирана на подручју ПУ у Суботици – у Палићу, 15.10.2014. године, вређање власника пекаре „Елита“ албанске националности од стране НН лица и оштећење објекта Исламске верске заједнице, 19.10.2014. године, у Суботици, када су НН лица запалила канту испред стамбеног дела овог верског објекта и оштетили врата.

Полицијски службеници расветлили су случај оштећења објекта Исламске верске заједнице и против три лица српске националности поднели кривичну пријаву за кривично дело изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости.

Од укупно 23 случаја, која се у најширем смислу речи, могу сврстати у међунационалне и међуконфесионалне конфликте, кривичне пријаве поднете су за 12 кривичних дела и то: изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости (9) и по једно кривично дело изазивање опште опасности, уништење и оштећење туђе ствари и ометање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда. Од укупно 12 кривичних дела, 9 је расветљено и против 18 лица поднете су кривичне пријаве.

Због извршена три прекршаја из Закона о јавном реду и миру, поднети су захтеви за покретање прекршајног поступка против три лица.

21) Коментар на параграф 64.

Јавна тужилаштва велику пажњу посвећују обукама у вези са говором мржње.

У сарадњи Правосудне академије и Канцеларије за људска и мањинска права, уз подршку Мисије ОЕБС у Србији, крајем 2015. године, започет је пилот програм „Злочини из мржње – обука за представнике правосуђа“, који је део континуиране обуке судија и јавних тужилаца, као и тужилачких помоћника. Основни циљ обуке је овладавање посебним знањима везаним за упознавање са појмом злочина из мржње, који укључује, између осталог, дефинисање овог концепта, те упознавање са специфичностима концепта злочина из мржње, релевантним међународноправним одредбама као и праксом Европског суда за људска права и УН комитета. У оквиру пројекта, у априлу 2016. године одржани су семинари у Нишу, Новом Пазару и Крагујевцу, док је завршни семинар одржан 12. маја 2016. године у Београду. Посебна пажња посвећена је примени чл. 54а КЗ.

Поред тога, на седмом Координационом састанку у циљу успостављања механизма борбе против злочина из мржње у Републици Србији, одржаном 01. и 02.12.2016. године, у организацији Канцеларије за људска права и мањинска права Владе Републике Србије и Мисије ОЕБС у Србији је договорено да се уз подршку Мисије ОЕБС у Србији, до краја прве половине 2017. године, изradi Приручник за јавне тужиоце за истрагу кривичних дела учињених из побуда мржње, који ће унапредити спровођење истраге, правну квалификацију и ефикасност кривичног гоњења учинилаца кривичних дела из ове области.

22) Коментар на наслов Поглавља: Тужилаштво за ратне злочине

Сматрамо да наслов овог Поглавља због његовог садржаја није адекватан, јер се информације из параграфа који следе нису у потпуности у надлежности Тужилаштва за ратне злочине, нити се препоруке за спровођење односе на то Тужилаштво. Вероватно би неки општији поднаслов могао да адекватније опише садржину наредних параграфа.

23) Коментар на параграф 68.

Народна скупштина 31. марта 2010. године донела Декларацију Народне скупштине Републике Србије о осуди злочина у Сребреници („Службени гласник РС“ број 20/10) у коме је „Народна скупштина Републике Србије најоштрије осудила злочин извршен над бошњачким становништвом у Сребреници јула 1995. године, на начин утврђен пресудом Међународног суда правде, као и све друштвене и политичке процесе и појаве који су довели до формирања свести да се остварење сопствених националних циљева може постићи употребом оружане силе и физичким насиљем над припадницима других народа и религија, изражавајући при том саучешће и извињење породицама жртава због тога што није учињено све да се спречи ова трагедија.“ Због наведеног предлажемо да се преформулишу и прецизирају наводи из Нацрта извештаја, у складу са наведеном декларацијом. Српске власти сматрају такву препоруку као углавном политичке природе, и представља мешање у политичку сферу, чиме ЕКРИ превазилази свој мандат. У том контексту, важно је имати на уму да одлука Међународног суда правде о Сребреници "говори сама за себе" и изјаве политичара не могу да утичу на промену судске одлуке.

24) Коментар на параграф 69.

Према Попису становништва 2011. Срби чине 83,3% становништва, припадници различитих националних заједница чине 12,9%, док преосталих 3,8% чине заједно лица која су као одговор на питање о националној припадности навела регионалну или локалну припадност (нпр. Шумадинци, Војвођани, Нишлије и слично), лица која су искористила своје Уставом загарантовано право и могућност да се не изјасне и лица која су дала одговор који не представља изјашњавање о националној припадности (нпр. ванземаљац, космополита, Црвена звезда и сл.).

Није тачно да у Србији постоји "21 различита етничка група", већ 21 национални савет националних мањина. У пописној књизи бр.1. „Национална припадност“ објављени су подаци о броју и територијалном распореду 21 етничке заједнице чија бројност прелази 2.000 припадника, док су подаци о припадницима осталих етничких заједница исказани збирно (што је и наглашено у предговору). Поред података који су објављени у књизи 1, Републички завод за статистику објавио је и податке о још 24 етничке заједнице, са мање од 2.000 припадника.

Такође, нису прецизно наведени подаци о броју Бошњака и Румуна. Наиме, према Попису 2011. у Републици Србији живи 145.278 Бошњака и 29.332 Румуна.

Последњу реченицу у параграфу 69. која гласи: „До краја 2011. године, 17,590 странаца је добило привремене боравишне дозволе и до септембра 2016. године мање од 100 лица је добило статус избеглице или супсидијарну заштиту“⁸⁷, треба одвојити од претходног текста јер се не односи на Попис 2011. (предлог – нови пасус).

У фусноти бр. 86 наведено је следеће: „Број регистрованих Рома по Попису из 2011. године је знатно већи него у претходном због ангажовања ромских анкетара који су извршили попис у многим, али не свим ромским насељима“. Предлог је да се фуснота бр. 86 изостави или да гласи: "Број лица која су се изјаснила као Роми у Попису 2011. већи је него у претходним пописима".

Наиме, у Попису 2011. поред редовних пописивача, међу којима је било и лица ромске националности, у сарадњи са Националним саветом ромске националне мањине ангажовано је и око 700 додатних ромских пописивача и координатора који су пружали помоћ (давали логистичку подршку) редовним пописивачима приликом пописивања становништва у пописним круговима са релативно високим уделом Рома. Поред ове акције, пуно је урађено на медијској промоцији пописа, а представници Рома били су и придружени чланови пописних комисија у општинама и градовима. Имајући у виду наведено, не може се тврдити да је број Рома у Попису 2011. већи у односу на раније пописе искључиво због ангажовања ромских анкетара који су извршили попис у многим насељима, те да би број Рома био и већи да су ромски анкетари ангажовани у свим ромским насељима.

У фусноти бр. 87 наведено је: "Због бојкота пописа 2011. године међу Албанцима, прави број би могао бити много већи. На претходном попису 2002. године, 61.647 људи се изјаснило да је албанског порекла". Оваква формулација није прихватљива јер је Попис 2011. бојкотован од стране албанског становништва само у општинама Бујановац и Прешево, а тврдња да би прави број Албанаца могао бити много већи није поткрепљена никаквим подацима. Поред тога, у Попису 2002. није прикупљан податак о пореклу становништва већ о националној или етничкој припадности.

Предлог је да фуснота бр. 87 гласи: "Попис 2011. бојкотован је од стране већине албанског становништва у општинама Бујановац и Прешево. У Попису 2002. године 61.647 лица изјаснило се да припада албанској националној заједници."

25) Коментар на параграф 74.

Применом „Стратегије за унапређивање положаја Рома 2009–2015“, постигнути су бројни резултати: Изменама Закона о ванпарничном поступку омогућен је накнадни упис чињенице рођења лица која нису уписана у матичну књигу рођених и прописан је поступак за остваривање тог права. На овај начин је решено питање личних докумената за више од 25. 000 лица ромске националности; у последње две године је преко 1300 Рома/киња уписано у предшколски систем; повећан је обухват ромске деце у основном образовању и установљене су афирмативне мере приликом уписа ученика и студената ромске националности у средње школе и на факултете; стипендијама се ромски средњошколци и студенти мотивишу за наставак школовања; успостављен је менторски систем праћења похађања школовања; побољшан је приступ остваривања појединих права због увођења представника Рома и Ромкиња у процес остваривања јавних политика (педагошки асистенти, здравствене медијаторке, координатори за ромска питања). ; од почетка примене Стратегије вакцинисано је преко 30.000 ромске деце, смртност ромске деце смањена је за 50%; обезбеђене су здравствене легитимације за 16.330 грађана, 28.003 је изабрало лекара, 11.177 жена је изабрало свог гинеколога, урађено 1144 мамографија, обављено је укупно 460.125 посета породици, члановима породице којима је неопходна помоћ и посета ради спровођења здравственог васпитања кроз планирани разговор, предавање, радионице.

У „Стратегији за социјално укључивање Рома и Ромкиња 2016-2025“, средства за реализацију, одговорност носилаца и праћење имплементације наглашени су као кључни предуслови за остваривање стратешких циљева. У овом тренутку, израда Акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња је у финалној фази. Реализација активности и мера у Акционом плану биће обезбеђена кроз редовна буџетска средства, као и уз подршку ИПА фондова и донаторске помоћи. Израда финансијског плана тј. буџета за Акциони план реализована је уз интензивну партиципацију представника/ца ресорних министарстава, укључујући политички, оперативни и финансијски ниво одлучивања. Након усвајања Акционог плана, биће организован редован координациони састанак пројеката за инклузију Рома/киња, у сарадњи са Канцеларијом за европске интеграције и Тимом за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије, у циљу развоја сарадње са донаторском заједницом у имплементацији Акционог плана. Поред тога, након годину дана имплементације, планирана је ревизија Акционог плана ради процене ефеката и даљег унапређивања. Стратегијом је предвиђено да, у складу са Оперативним закључцима и Акционим планом за поглавље 23, Влада Републике Србије формира Координационо тело за социјално укључивање Рома и Ромкиња које ће бити задужено за координацију свих послова у вези са инклузијом Рома и Ромкиња из Акционог плана за спровођење Стратегије и старање о успостављању одрживих нормативних и институционалних услова за спровођење стратешких мера и управљање Стратегијом. Израђен је Нацрт одлуке о формирању Координационог тела који ће бити усвојен у наредном периоду. Канцеларија за људска и мањинска права и Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва пружиће подршку Координационом телу у праћењу и извештавању о имплементацији Стратегије и пратећег Акционог плана.

У складу са Оперативним закључцима семинара о социјалном укључивању Рома и Ромкиња у Републици Србији (јун 2015), Европска комисија се обавезала да суфинансира спровођење Стратегије.

26) Коментар на параграф 77.

Интерно расељена лица са Косова и Метохије, препозната су у Стратегији и Акционом плану за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији, као вишеструко рањива категорија припадника/ца ромске заједнице. У области становања Акционим планом је предвиђена су решења за интерно расељене Роме и Ромкиње са Косова и Метохије, кроз финансирање програма за унапређење животних услова интерно расељених лица, укључујући и Роме и Ромкиње. У области запошљавања, подстичу се организације цивилног друштва да развијају програме агроразвоја за Роме и Ромкиње интерно расељена лица који желе да са баве пољопривредном производњом и/или сточарством. Као изузетно важне мере за унапређење положаја интерно расељених лица Рома/киња, важно је поменути и развој система пружања бесплатне правне помоћи који је такође истакнут у Стратегији и пратећем Акционом плану.

27) Коментар на параграф 80.

Термин школски медијатори није познат у терминологији образовног система у републици Србији и требало би га заменити термином „педагошки асистенти“.

28) Коментар на параграф 82.

Кроз ЕУ пројекат „Европска подршка за инклузију Рома“ подржаном кроз ИПА 2012, мапирано је 583 подстандардна насеља у Србији у којима живе припадници/е ромске заједнице и успостављен Географско-информациони систем за праћење и унапређење услова становања. Стамбена компонента пројекта имала је као главни циљ припрему 20 пилот општина за аплицирање за грантове предвиђене у оквиру ИПА фондова 2013., усмерене на изградњу неопходне инфраструктуре и унапређење појединачних стамбених објеката у подстандардним ромским насељима. Кроз овај пројекат је израђено укупно 13 урбанистичких планова у 11 општина.

Током 2017. године, биће реализовани пројекти за унапређење одрживих услова становања уз подршку ИПА 2013. кроз изградњу/унапређење инфраструктуре и/или објеката. У надлазећим ИПА програмима, у фокусу је област становања, како у погледу израде потребне техничке документације као предуслова за одрживо становање, тако и у погледу унапређења инфраструктуре и изградње објеката. Важно је поменути и да је ИПА 2017. програм који је тренутно у процесу програмирања фокусиран на област социјалног становања.

29) Коментар на параграф 84.

Закон о становању и одржавању зграда усвојен је у децембру 2016. године у складу са највишим међународним стандардима у области људских права. Између осталог, у Закону је наглашено да надлежни орган јединице локалне самоуправе у току поступка припреме нацрта одлуке о неопходности пресељења са планом пресељења то чини уз консултовање и сарадњу са лицима која су погођена пресељавањем и организацијама за заштиту људских права. Закључци са обављених консултација јесу обавезан део нацрта одлуке о неопходности пресељења са планом пресељења. Јединица локалне самоуправе на чијој територији се спроводи поступак пресељења, као и други субјекти који су надлежни да учествују у спровођењу овог поступка, дужни су да самостално или у сарадњи са другим надлежним органима и субјектима лицима која су погођена поступком пресељења обезбеде: задовољење основних животних потреба, а најдуже до месец дана по пресељењу (основне животне намирнице и пијаћу воду); адекватан приступ здравственој и социјалној заштити; приступ изворима прихода и потенцијалним местима запослења или радног ангажовања; приступ инклузивном систему образовања и васпитања.

Поступак пресељења не сме да доведе до раздвајања чланова породице или заједничког домаћинства осим уколико то није учињено на њихов захтев.

С тим у вези, поред поменутог мапирања и усвајање овог Закона је од изузетне важности. Поред редовних координационих састанака пројекта за инклузију Рома и Ромкиња, биће предузете и друге активности у циљу прибављања додатних средстава за унапређење услова становања. Важно је поменути и да је ИПА 2017. програм који је тренутно у процесу програмирања фокусиран на област социјалног становања.

Акционим планом за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији предвиђена су средства из буџета Републике Србије, буџета јединица локалних самоуправа и донаторска средства за реализацију мера и активности предвиђених овим документом.

30) Коментар на параграф 85.

Имајући у виду да је област запошљавања Рома посебно обрађена у оквиру Стратегије за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период од 2016. до 2025. године и да мере предвиђене овим документом имају за циљ подстицање укључивања радно способних Рома на формално тржиште рада, подизање запошљивости, запошљавање и економско оснаживање, посебно

Рома и Ромкиња који припадају категоријама вишеструко теже запошљивих незапослених лица, значајно је усвајање Националног акционог плана запошљавања за 2017. годину.

У фокусу политике запошљавања у 2017. години биће подршка приватном сектору и подстицање запошљавања првенствено теже запошљивих лица са евиденције Националне службе за запошљавање (млади 30 година живота, вишкови запослених, старији од 50 година, лица без квалификација и нискоквалификовани, особе са инвалидитетом, Роми, радно способни корисници новчане социјалне помоћи, дугорочно незапослени, млади са статусом деце палих бораца, млади који су имали/имају статус детета без родитељског старања, жртве трговине људима и жртве породичног насиља.

Према подацима Националне службе за запошљавање, на дан 31. октобар 2016. године, на евиденцији незапослених налазило се 25.578 лица која су се изјаснила као припадници ромске националне мањине (од којих је 11.834 жена), што представља учешће од 3,72% у укупној регистрованој незапослености. За период јануар - септембар

2016. године, у мере активне политике запошљавања укључено је 2.870 незапослених лица припадника ромске националне мањине. У току првих десет месеци 2016. године, са евиденције Националне службе за запошљавање запослено је 2.412 припадника ромске националне мањине.

Роми припадају једној од шест категорија теже запошљивих лица, за чије запошљавање послодавац може да добије одговарајућу субвенцију. У 2015. години евидентирано је 249 приватних предузетника који су имали запослене Роме/киње, а подржано је средствима из ИПА 2012, 17 ромских предузећа која запошљавају око 60 Рома, од којих је у власништву Ромкња преко 50%.

У току су активности на припреми Нацрта закона о социјалном предузетништву који треба да допринесе побољшању животног стандарда грађана и смањењу незапослености кроз обављање делатности од јавног интереса, као и активацији посебних категорија незапослених лица (Роми, особе са инвалидитетом, особе старије од 50 година, дугорочно незапослени и др.), радно способних корисника права и услуга из области социјалне заштите. У наредном периоду се очекује усаглашавање ставова са Министарством финансија о финансијским подстицајима и мерама подршке у области социјалног предузетништва, као и усаглашавање текста Нацрта закона са социјалним партнерима и другим надлежним министарствима и органима, и израда коначног текста Нацрта закона.

Према важећим уставним одредбама не постоји обавеза изјашњавања о националној припадности. На основу добровољног изјашњавања обавештавамо вас да само у Канцеларији за људска и мањинска права ради троје припадника ромске националне мањине. У пет државних органа који у свом опису посла имају политике унапређивање положаја Рома ангажовано је шест саветника за инклузију Рома.

На локалном нивоу у градовима и општинама у Републици Србији при јединицама локалне самоуправе ради више од 300 припадника ромске националне мањине, и тои 64 на пословима координатора за ромска питања у школама и предшколским установама тренутно ради 175 педагошких асистената, а 15 наставника ради у основним школама и предаје ромски језик са елементима националне културе ; у области здравља ангажовано је 70 здравствених медијаторки. Канцеларија за људска и мањинска права, као вид подршке општинама и градовима, урадила уједначавање и стандардизацију описа послова координатора за ромска питања. Нека од задужења координатора односе се на комуникацију и посредовање између ромске заједнице и локалне администрације, пружање подршке организацијама цивилног друштва које се баве укључивањем и унапређивањем ромске заједнице на локалном нивоу, поспешивање међусекторке сарадње педагошких асистената, здравствених медијаторки са представницима Центра за социјални рад, филијалама Националне службе за запошљавање и организацијама цивилног друштва али и подршка локалној самоуправи у развоју и спровођењу политика и програма инклузије Рома у складу са националним и локалним стратешким оквиром.

Министарство државне управе и локалне самоуправе припремило је Нацрт Закона о изменама и доштити права и слобода националних мањина. Министар државне управе и локалне самоуправе

образовао је радну групу која је припремила Нацрт Закона о изменама и допунама закона о заштити права и слобода националних мањина. Чланом 4. Нацрта закона предвиђене су измене и допуне члана 4. Закона. Најпре је предвиђена измена става 1. тог члана којом се бенефицијари мера за унапређење пуне и ефективне равноправности и услови за предузимање таквих мера одређују у складу са релевантним уставним решењима. Истим чланом прописане су и језичке корекције у ставу 2. док је суштинском изменом става 3. предвиђено да се неће сматрати дискриминацијом мере за унапређење пуне и ефективне равноправности у запошљавању, односно погодности у случају престанка радног односа у јавном сектору на свим нивоима територијалне организације, које су прописане одредбама посебних закона којима се уређује радно-правни статус запослених у јавном сектору, ако такве мере важе до постизања одговарајуће заступљености припадника националних мањина која је утврђена тим законима. Изложеном одредбом ствара се правни основ за даље законско уређивање мера за унапређење пуне и ефективне равноправности у циљу постизања одговарајуће заступљености припадника националних мањина у јавном сектору, при чему се јасно нормира да ће такве мере имати темпорални карактер, односно да ће важити до постизања одговарајуће заступљености која мора бити опредељена одредбама тих закона. Овим чланом врши се и допуна члана 4. Закона, тако што се додају нови ст. 4. и 5. којима се, у складу са Уставом, начелно прописује да ће Република Србија, у складу са законом, обезбедити услове за ефикасно учешће припадника националних мањина у политичком животу, заступљеност представника националних мањина у Народној Скупштини Републике Србије и сразмерну заступљеност националних мањина у скупштинама аутономних покрајина и јединицама локалне самоуправе, као и да ће предузети одговарајуће мере ради унапређења економског положаја неразвијених подручја на којима традиционално живе припадници националних мањина.

У оквиру Акционог плана за остваривање права националних мањина поглавља VIII – Одговарајућа заступљеност припадника националних мањина и јавном сектору и јавним предузећима, као извор верификације наведен Извештај Министарства државне управе и локалне самоуправе, на основу Регистра запослених, изабраних, именованих, постављених и ангажованих лица код корисника јавних средстава.

У фусноти 104. Потребно је унети пун назив Закона: Закон о заштити права и слобода националних мањина.

Министарство унутрашњих послова у свакодневном раду спроводи антидискриминационе политике, свесно у потпуности значаја поштовања права маргинализованих, мањинских и социјално рањивих друштвених група и програме рада спроводи антидискриминационе политике. Из тог разлога, уназад неколико година улажу се велики напори усмерени ка сузбијању свих облика дискриминације, не само кроз обуке за полицијске службенике и службенице из области антидискриминације које су саставни део едукативних активности Министарства унутрашњих послова и препознате су као приоритетне у области стручног оспособљавања и усавршавања већ и кроз превентивне мере које имају за циљ укључивање и мотивисање припадника националних заједница и жена у опредељивању за бављење полицијском професијом.

На предлог поверенице за заштиту равноправности, Министарство унутрашњих послова, у сарадњи са Мисијом у Србији Организације за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС), реализовало обуку за полицијске службенике у препознавању и борби против дискриминације. Обуку која је реализована у периоду 19.04. – 23.06.2016. године, у форми једнодневних семинара у седам градова у Србији (Београд, Нови Сад, Ниш, Крагујевац, Нови Пазар, Суботица и Вршац) је похађало 140 полицијских службеника. Такође, дана 05. и 06.12.2016. године, иста обука је одржана за 39 полицијских службеника из следећих подручних полицијских управа: Зрењанин, Кикинда, Сремска Митровица, Шабац, Ваљево, Чачак, Ужице, Пожаревац, Смедерево и Јагодина.

Такође, у 2016. години израђен је приручник под називом „Приручник за оспособљавање полицијских службеника за појам, препознавање и реаговање на дискриминацију” као основна

литература за теоријску наставу из ове области која ће према Програму стручног усавршавања полицијских службеника Министарства унутрашњих послова за 2017. годину бити обавезна настава за све полицијске службенике.

Центар за основну полицијску обуку – ЦОПО у периоду од 2011. до 2016. године реализовао је низ активности у вези са професионалним информисањем, као и више промотивних кампања, радионица и трибина чији је циљ интеграција жена и припадника/ца националних мањина у сектор безбедности Републике Србије.

Орагнизоване су бројене пропагандне активности уз подршку Мисије ОЕБС у Србији у промовисању професије полицајац и основне полицијске обуке међу припадницима мањинских националних заједница у Републици Србији – ЦОПО су подељени флајери „И Ви то можете“ на српском (ћирилица и латиница) и на језицима националних мањина. Од 2011. године одржано је 29 промотивних трибине на којима су заинтересовани кандидати, припадници националних мањина могли да се упознају са професијом полицајац, условима за конкурисање и упис, као и о самој обуци у ЦОПО. Сваке године су организоване припреме за заинтересоване припаднике националних мањинских заједница, као и 11 Дана отворених врата.

Министарство унутрашњих послова Републике Србије је 23.12.2016. године расписало конкурс за упис 460 полазника у Центар за основну полицијску обуку и то за потребе Полицијске управе за град Београд, Полицијске управе у Зрењанину, Полицијске управе у Панчеву, Полицијске управе у Зајечару, Полицијске управе у Нишу и Полицијске управе у Пироту. Текст конкурса је на интернет страници ЦОПО: www.sopo.edu.rs, на српском језику као и на језицима националних мањина које су заступљене на територијама за које је расписан конкурс (бугарски, мађарски, ромски, румунски, словачки и чешки). Полицијска асоцијација „Европски полицајци ромске националности“, заједно са представницима националних савета националних мањина у Републици Србији и представницима надлежних у Министарству унутрашњих послова, позвала је путем конференције за медије, одржане 5. јануара 2017. године у Београду, припаднике свих националних мањина, који испуњавају услове конкурса, да се пријаве у што већем броју. Министарство унутрашњих послова Републике Србије ће у сарадњи са Канцеларијом за људска и мањинска права Владе Републике Србије, Полицијском асоцијацијом „Европски полицајци ромске националности“, националним саветима и уз подршку Мисије ОЕБС у Србији, крајем фебруара 2017. године, у ЦОПО-у у Сремској Каменици, организовати три дводневне припремне радионице за полагање пријемног испита.

Такође истичемо и да је Правилником о критеријумима за избор кандидата за полазнике стручног оспособљавања („Службени гласник РС“, број 97/2015), у члану 23. предвиђено: „У складу са територијалним потребама и принципом националне заступљености припадника Министарства, министар може донети одлуку да се на основну полицијску обуку прими додатни број учесника конкурса, а који испуњавају услове предвиђене чланом 3. овог правилника и који су положили квалификациони испит.“

Приликом заснивања радног односа у Министарству унутрашњих послова кандидати нису дужни и од њих се не захтева да доставе податке о верској, националној или расној припадности, а у складу са одредбама о забрани дискриминације Устава Републике Србије, који у члану 21. прописује да су пред Уставом и законом сви једнаки. Примарни критеријум за заснивање радног односа је испуњеност услова за пријем који су утврђени Законом о полицији и Правилником о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у Министарству унутрашњих послова.

Напомињемо да је у Министарству унутрашњих послова, Сектору за људске ресурсе, у Одељењу за стратегије и политике људских ресурса, метрику и ИТ подршку, утврђено радно место специјалиста за развој аспеката једнаких могућности у политикама људских ресурса, с обзиром да је политика једнаких могућности препозната као приоритетна у свим аспектима управљања људским ресурсима.

Званични статистички подаци о стопи незапослености добијају се на основу истраживања - Анкета о радној снази, које спроводи Републички завод за статистику. Најнижи територијални ниво за који ово истраживање може да обезбеди поуздане податке јесте ниво области, а не и ниво општине. Податке о броју незапослених на нивоу општине могуће је добити само од Националне службе за запошљавање, с тим да се стопа незапослености свуда у Европи, па и у свету, рачуна искључиво на основу података из Анкете о радној снази.

Имајући у виду наведено у параграфу 87., као и чињеницу да у Извештају није наведен извор података о стопи незапослености, верујемо да се ради о слободној процени или о паушалној оцени која нема никакву методолошку потпору.

У Табели 1, која представља део годишњег билтена Републичког завода за статистику, дате су стопе активности, запослености, незапослености и неактивности из Анкете о радној снази за 2015. годину, на националном нивоу и на нивоу области.

Стопа незапослености у 2015. у Републици Србији износила је 17,7%.

Албанско становништво најзаступљеније је у Пчињској области, док је удео бошњачког становништва у укупном становништву највећи у Рашкој области. Из података који су дати у Табели 1. може се јасно видети да стопе незапослености у Пчињској и Рашкој области не одступају значајно од стопа незапослености у другим областима Републике Србије.

Табела 1. - Стопе активности, незапослености и неактивности за становништво старо 15 и више година, по областима, 2015.

	Стопа активности	Стопа запослености	Стопа незапослености	Стопа неактивности
Србија - укупно	51,6	42,5	17,7	48,4
Град Београд	52,5	42,7	18,8	47,5
Севернобачка област	51,1	45,6	10,7	48,9
Средњобанатска област	49,8	42,8	14,1	50,2
Севернобанатска област	47,6	40,5	14,9	52,4
Јужнобанатска област	48,6	38,4	20,9	51,4
Западнобачка област	47,9	38,2	20,3	52,1
Јужнобачка област	52,9	44,5	15,9	47,1
Сремска област	49,7	40,6	18,3	50,3
Мачванска област	55,0	46,3	15,7	45,0
Колубарска област	59,4	51,5	13,2	40,6
Подунавска област	50,2	40,7	18,9	49,8
Браничевска област	52,2	46,4	11,0	47,8
Шумадијска област	51,3	41,0	20,0	48,7
Поморавска област	47,3	38,3	19,0	52,7
Борска област	45,5	37,8	16,9	54,5
Зајечарска област	42,9	36,3	15,5	57,1
Златиборска област	53,7	45,6	15,0	46,3
Моравичка област	55,3	47,7	13,6	44,7
Рашка област	51,8	40,6	21,6	48,2
Расинска област	55,1	46,7	15,2	44,9
Нишавска област	50,4	38,0	24,7	49,6
Топличка област	52,8	43,5	17,5	47,2
Пиротска област	49,8	39,4	20,9	50,2
Јабланичка област	55,6	45,0	18,9	44,4

Пчињска област	43,2	36,3	15,8	56,8
-----------------------	-------------	-------------	-------------	-------------

Извор: Републички завод за статистику.

32) Коментар на параграф 89.

Предлажемо се реченица „Истовремено, охрабрује власти да стимулишу привредне активности у овим областима, да привуку послодавце у ове општине и да признају дипломе добијене у суседним земљама и на Косову“ замени реченицом: „Истовремено, охрабрује власти да стимулишу привредне активности у овим областима, да привуку послодавце у све општине и да наставе признавање диплома у складу са предвиђеним стандардима“

33) Коментар на параграф 90.

Народна скупштина Републике Србије је донела Закон о запосленима у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе у марту 2016. године, који је почео да се примењује 1. децембра 2016. године.

Законом се по први пут на свеобухватан начин уређује систем радних односа у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе. Циљ овог закона је успостављање основних начела службеничког система, заснованих на стандардима прихваћеним у савременим упоредно правним системима, чиме се испуњава основна претпоставка за пуну професионализацију и деполитизацију кадрова у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе.

Законом је предвиђено начело једнаке доступности радних места. Члан 19. став 3. предвиђа да се при запошљавању води се рачуна о томе да национални састав, заступљеност полова и број особа са инвалидитетом, одражава међу запосленима, у највећој могућој мери, структуру становништва.

Члан 47. став 2. предвиђа да ће Влада уредбом ближе уредити критеријуме за разврставање радних места и мерила за опис радних места службеника, при чему ће водити рачуна о познавању језика и писама националних мањина, као посебног услова за обављање послова на оним радним местима која су од значаја за остваривање права грађана на службену употребу језика и писама националних мањина. Приликом уређивања критеријума за разврставање радних места и мерила за опис радних места службеника, Влада ће посебно водити рачуна о националном саставу становништва и одговарајућој заступљености припадника националних мањина ради постизања пуне равноправности између припадника националне мањине и грађана који припадају већини (став 3.). Исто законско решење предвиђа се за намештенике (члан 185. став 1. и 2. Закона).

Чланом 101. став 3 и 4. Закона предвиђено је да ће Влада донети Уредбу, којом се уређује поступак спровођења интерног и јавног конкурса за попуњавање радних места, као и какве се стручне оспособљености, знања и вештине вреднују у изборном поступку, начин њихове провере и мерила за избор на радна места и којом ће се утврдити мерила за избор на радна места којим ће се предвидети давање првенства једнако квалификованим кандидатима припадницима националних мањина, у циљу постизања одговарајуће заступљености припадника националних мањина и пуне равноправности између припадника националне мањине и грађана који припадају већини.

Чланом 190. Закона предвиђено је вођење кадровске евиденције, у оквиру које се између осталог предвиђено да се уписују подаци који се односе на матерњи језик (став 2. тачка 2.), с тим да се ови подаци, уписују у кадровску евиденцију уз писану сагласност запосленог, без обавезе изјашњавања запосленог. (став 5.). Поред наведених података исти члан предвиђа да се у кадровску евиденцију уписује податак који се односи на језик на коме је стечено основно, средње и високо образовање (став 2. тачка 3.) Такође, истим чланом (став 4.) предвиђено је да кадровска евиденција садржи и податак о националној припадности службеника и намештеника у складу са прописом којим се уређује регистар запослених у јавној управи у Републици Србији, с тим да податак о националној

припадности службеника и намештеника уписује у кадровску евиденцију уз писану сагласност запосленог, без обавезе изјашњавања (став б.).

У циљу спровођења Закона о запосленима у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе, Влада Републике Србије је усвојила Уредбу о критеријумима за разврставање радних места и мерилима за опис радних места службеника у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе и Уредбу о критеријумима за раврставање радних места и мерила за опис радних места намештеника у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе. Наведеним подзаконским актима предвиђено је да у аутономној покрајини, јединици локалне самоуправе или градској општини у којој је утврђена службена употреба језика и писма националне мањине, на оним радним местима која подразумевају непосредну усмену и писану комуникацију са грађанима, да се као посебан услов прописује познавање језика и писма националних мањина. Такође, Влада Републике Србије је усвојила Уредбу о спровођењу интерног и јавног конкурса за попуњавање радних места у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе, којом је, између осталог предвиђено да уколико постоји потреба за запослењем припадника националних мањина који су недовољно заступљени међу запосленима, у огласу се посебно наводи да те националне мањине имају предност код избора и у случају једнаке оцене квалификованих кандидата.

Такође, предвиђено је да уколико се попуњава извршилачко радно место, код кога је као посебан услов предвиђено знање језика и писма националних мањина, у огласу се посебно наводи овај услов, као и евентуална писмена провера његове испуњености.

Сматрамо да су овим законом и пратећим подзаконским актима предвиђене афирмативне мере које се односе на запошљавање националних мањина, укључујући и Роме, чиме је дат висок приоритет њиховом запошљавању у јавној управи.

34) Коментар на параграф 91.

Законом о основном образовању и васпитању и Законом о средњем образовању и васпитању прописано је „За припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује и на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика. Када се образовно-васпитни рад остварује на језику и писму националне мањине, школа је у обавези да за ученика организује наставу српског језика. Када се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, за ученика припадника националне мањине организује се настава језика националне мањине са елементима националне културе као изборни предмет”.

У том смислу, у школској 2016/2017 години, настава на језицима националних мањина уз обавезно учење српског као нематерњег језика је организована на територији Републике Србије. Наставу на 9 наставних језика (албански, босански, бугарски, мађарски, румунски, русински, словачки, српски и хрватски) похађа укупно 561.502 деце у 1367 основних школа (од тога наставу на српском језику похађа 526.762 ученика).

У односу на образовање ученика са сметњама у развоју наставу похађа 4987 ученика и то 4508 на српском језику, 432 на мађарском, 39 на словачком, шесторо на русинском и двоје на албанском језику.

За ученике припаднике националних мањина, који наставу похађају на српском језику, организује се настава изборног предмета Матерњи језик са елементима националне културе. Матерњи језик са елементима националне културе реализује се као изборни предмет у основним школама у Републици Србији на 14 језика националних мањина за 11. 509 ученика у 90% ЈЛС у Републици Србији у гоово 30% основних школа.

Изборни предмет Матерњи језик са елементима националне културе реализује се у близу 90% јединица локалне самоуправе у Републици Србији и у готово 30% основних школа.

Наставу на српском језику (који укључује српско-енглески, српско-италијански, српско-немачки и српско-француски), мађарском, мађарско-немачком, абланском, босанском, словачком, румунском, хрватском, бугарском и русинском језику похађа 253. 273 учесника у 100 средњих школа.

Средњу школу за образовање ученика са сметњама у развоју-специјална одељења похађа 2.136 ученика и то 2062 на српском ,а 74 на мађарском језику.

Такође, током школске 2016/2017. године, Министарство просвете, науке и технолошког развоја обезбедиће да заинтересовани сви ученици у Републици Србији имају могућност да уче језике и културу националних мањина кроз различите облике ваннаставних активности односно факултативне наставе (зимске и летње школе, радионице...) или друге облике рада. Током јуна 2016. године родитељи ученика основних школа су се изјашњавали о заинтересованости о организовању оваквог вида учења језика и културе националних мањина. Резултати анкете о заинтересованости ће дефинисати бројност и начине реализације који ће започети током школске 2016/2017. године.

35) Коментар на параграф 97.

Законом о забрани дискриминације прописано је да изрази "дискриминација" и "дискриминаторско поступање" означавају свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива поред осталих личних својстава и на сексуалној оријентацији. У вршењу својих дужности органи извршне власти примењују одредбе Закона о забрани дискриминације.

36) Коментар на параграф 102.

Извор који наводи ЕКПРИ: NDI 2015: није доступан јавности и не може се проверити извор података.

37) Коментар на привремене пропратне препоруке

Избор и престанак мандата народних посланика утврђен Законом о избору народних посланика („Службени гласник“ РС бр. 35/00 ... 28/11 – УС, 36/11), у складу са Уставом Републике Србије („Службени гласник“ РС број 98/06).